

International
Labour
Organization

VISION
ZERO
FUND

SCORE

► Подобрвање на безбедноста и здравјето во мали и средни претпријатија

ПРИРАЧНИК ЗА УЧЕСНИЦИ

► Подобрвање на безбедноста и здравјето во мали и средни претпријатија

ПРИРАЧНИК ЗА УЧЕСНИЦИ

▶ БЛАГОДАРНОСТ

Овој документ е дело на Одделот за администрација на трудот, трудова инспекција и безбедност и здравје при работа на MOT (LABADMIN/OSH), Програмата за одржување на конкурентни и одговорни претпријатија (SCORE) и Фондот Визија Нула (VZF). Документот го изработи Ендрју Кристијан, техничко стручно лице за трудова инспекција и безбедност и здравје при работа (LABADMIN/OSH), Пранати Мехтха, технички стручен соработник (SCORE) и Марија Е. Мунаретто, технички стручен соработник (VZF), со поддршка на Еванс Лванга, (VZF Етиопија) и Кесава Мурали Канапатхи, технички стручен соработник (Better Work).

Оддел за администрација на трудот, трудова инспекција и безбедност и здравје при работа (LABADMIN/OSH)

LABADMIN/OSH работи во областите на трудовата администрација, трудовата инспекција и безбедноста и здравјето при работа со цел развивање сеопфатни стратегии коишто обезбедуваат услуги и производи како решенија за приоритетните проблеми на владите, работодавачите и работниците.

Преку својата водечка програма „Безбедност и здравје за сите“, Одделот нуди поддршка на корисниците на MOT во четири стратешки области: градење знаење, зајакнување на националните капацитети, воспоставување поволни национални рамки и промовирање на потребата за безбедни и здрави работни места

Одржување на конкурентни и одговорни претпријатија (SCORE)

SCORE is an ILO global programme that improves productivity and working conditions in small and medium enterprises (SMEs). The primary goal of the global programme is the effective implementation of SCORE Training - which combines practical classroom training with in-factory consulting. More information: ilo.org/score

Фондот Визија Нула (VZF)

VZF ги обединува владите, организациите на работодавачи и работници, претпријатијата и останати засегнати страни за заеднички напредок кон визијата за постигнување нула сериозни и фатални незгоди, повреди и заболувања на работното место во глобалните ланци на набавки. Тој делува на глобално, национално ниво, како и на ниво на работното место во насока на јакнење на поволната средина за безбедни и здрави работни услови; унапредување на националните законски рамки и политики; спроведување на поефективна превенција, заштита и механизми за надомест на жени и мажи кои работат во целните ланци на набавки. Повеќе информации на: ilo.org/vzf

Преводот на публикацијата „Подобрување на безбедноста и здравјето при работа во мали и средни претпријатија: Прирачник за учесници“ од англиски на македонски јазик е извршен во рамките на проектот „Кон безбедна и здрава работна средина во Северна Македонија“, спроведен од Меѓународната организација на трудот (MOT). Проектот е финансиран од Европската Унија.

Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Ова дело е лиценцирано под лиценцата Creative Commons Attribution 4.0 International. Видете: creativecommons.org/licenses/by/4.0. Корисникот има право на повторно користење, споделување (умножување и редистрибуција), како и адаптација (ремикс, трансформација и надополнување на изворното дело) во согласност со условите наведени во лиценцата. Корисникот мора јасно да ја наведе MOT како извор на материјалот и да посочи доколку се направени измени во однос на изворната содржина. Користењето на амблемот, името и логото на MOT не е дозволено во однос на преводи, адаптации или други изведени дела.

Атрибуција – Корисникот мора да наведе дали се направени измени и мора да го цитира делото на следниот начин: MOT, *Подобрување на безбедноста и здравјето при работа во мали и средни претпријатија. Водич за обучувачи, Прирачник за учесници и Презентација (Македонско издание)*, Женева: Меѓународна канцеларија на трудот, 2026. © MOT.

Преводи – Во случај на превод на ова дело, заедно со атрибуцијата мора да се додаде следната изјава за одрекување од одговорност:

Ова е превод на авторско заштитено дело на Меѓународната организација на трудот (MOT). Овој превод не е изработен, прегледан или одобрен од MOT и не треба да се смета за официјален превод на MOT. MOT се одрекува од секаква одговорност за неговата содржина и точност. Одговорноста исклучиво ја сноси авторот(ите) на преводот.

Адаптаци – Во случај на адаптација на ова дело, заедно со атрибуцијата мора да се додаде и следната изјава за одрекување од одговорност:

Ова е адаптација на авторско заштитено дело на Меѓународната организација на трудот (MOT). Оваа адаптација не е изработена, прегледана или одобрена од MOT и не треба да се смета за официјална адаптација на MOT. MOT се одрекува од секаква одговорност за нејзината содржина и точност. Одговорноста исклучиво ја сноси авторот(ите) на адаптацијата.

Материјали од трети страни – Оваа Creative Commons лиценца не се однесува на материјали со авторски права кои не припаѓаат на MOT, а се вклучени во оваа публикација. Доколку материјалот се препишува на трета страна, корисникот на ваквиот материјал е единствено одговорен за обезбедување на правата од носителот на правата и за сите евентуални побарувања поради повреда на авторските права.

Секој спор што ќе произлезе од оваа лиценца, а не може да се реши добронамерно, ќе биде упатен на арбитража во согласност со Арбитражните правила на Комисијата на Обединетите нации за меѓународно трговско право (UNCITRAL). Страните ќе бидат обврзани со секоја арбитражна одлука донесена како резултат на таквата арбитража, како правосилна одлука за таквиот спор.

За детали во врска со правата и лиценцирањето, стапете во контакт со: rights@ilo.org.

За детали за публикациите и дигиталните производи на MOT, посетете го: www.ilo.org/publns.

ISBN: 9789220436134 (печатено издание); 9789220436141 (PDF веб-издание)

Исто така достапно на:

Англиски јазик: *Improving occupational safety and health in small and medium-sized enterprises: Trainer's guide*, ISBN 9789220339619 (печатено издание), 9789220339626 (PDF веб-издание)

Француски јазик: *Améliorer la sécurité et la santé au travail dans les petites et moyennes entreprises: guide du formateur*, ISBN 9789220342176 (печатено издание), 9789220342046 (PDF веб-издание)

Шпански јазик: *Mejora de la seguridad y salud en el trabajo en las pequeñas y medianas empresas: manual del formador*, ISBN 9789220342183 (печатено издание), 9789220342039 (PDF веб-издание)

Украински јазик: ISBN: 9789220353103 (печатено издание), 9789220353110 (PDF веб-издание)

Монголски јазик: ISBN: 9789220428054 (печатено издание); 9789220428061 (PDF веб-издание)

Називите што се користат во публикациите и во базите на податоци на MOT, кои се во согласност со практиката на Обединетите нации, како и начинот на изнесување на материјалите во нив, не подразбираат изразување на какво било мислење од страна на MOT во врска со правниот статус на која било земја, област или територија или на нејзините власти, ниту во врска со утврдувањето на нејзините граници. Видете: www.ilo.org/disclaimer.

Мислењата и ставовите изнесени во оваа публикација се на авторот(ите) и не ги одразуваат нужно мислењата, ставовите или политиките на MOT.

Наведувањето на имиња на фирми, комерцијални производи и процеси не подразбира нивно одобрување од страна на MOT, а секое ненаведување на одредена фирма, комерцијален производ или процес не претставува знак на неодобрување.

СОДРЖИНА

Акроними и скратеници	8
Предговор	9
1. Безбедноста и здравјето при работа во мали и средни претпријатија: Преглед и образложение	10
2. Дефиниции и концепти на безбедноста и здравјето при работа	12
3. Проценка на ризици	26
Чекор 1: Идентификување на опасностите и зошто тие се присутни	28
Чекор 2: Идентификување кој би можел да е повреден и како	38
Чекор 3: Оценување на ризиците: Идентификување и донесување одлуки за мерките за контрола на ризиците по безбедноста и здравјето	39
Чекор 4: Заведување кој е одговорен за спроведување на мерките за контрола и временската рамка	56
Чекор 5: Следење и преглед на вашата проценка на ризици и нејзино ажурирање по потреба	57
4. Системи за управување со БЗР	60
4.1 Системи за управување со безбедноста и здравјето при работа (СУБЗР): Дефиниции и цел	60
4.2 Политика за БЗР на претпријатието	62
4.3 Кон континуирано подобрување на БЗР	67
Листа на идеи за подобрување	69
Примерок за План за подобрување на претпријатие (ППП)	70
Корисни линкови	71
Додатоци	72

Акроними и скратеници

- ▶ **AIDS** Синдром на стекнат имунодефицит
- ▶ **ГХС** Глобално хармонизиран систем
- ▶ **ХИВ** Вирус на хуман имунодефицит
- ▶ **БЗР** Безбедност и здравје при работа
- ▶ **МОТ** Меѓународна организација на трудот
- ▶ **ЗОБЗ** Заеднички одбор за безбедност и здравје
- ▶ **БЗР** Безбедност и здравје при работа
- ▶ **СУБЗР** Систем за управување со безбедноста и здравјето при работа
- ▶ **SDS** Листови со безбедносни информации
- ▶ **МСП** Мали и средни претпријатија
- ▶ **ПРМП** Подобрувања на работата кај мали претпријатија
- ▶ **СЗО** Светска здравствена организација

► ПРЕДГОВОР

Компаниите со високи стандарди за безбедност и здравје при работа (БЗР) и со здрава, безбедна и мотивирана работна сила се исто така и најуспешни и најконкурентни, а превенцијата се има покажано како исплатлива.

Малите и средни претпријатија (МСП) значително придонесуваат кон националните економии ширум светот. Како и да е, кај нив се забележува тенденција за повисоки стапки на несреќи и заболувања при работа кои воглавно се должат на дефицит на човечки капитал и финансиски ресурси, недостаток на свест за прашања поврзани со БЗР и потешкотии во пристапот до надворешна поддршка и обука. Покрај сериозните етички загрижености во врска со страдање на луѓе, несреќите при работа и професионалните заболувања исто така влијаат и врз продуктивноста и економскиот пораст.

Комплетот на MOT се состои од Прирачник за учесници, Водич за обучувачи и презентација, а се надоврзува на искуството на организацијата во областа на БЗР и развој на претпријатија. Овој модул за обука е развиен од Одделот за администрација на трудот, трудова инспекција и безбедност и здравје при работа (LABADMIN/OSH), Програмата на MOT за одржување на конкурентни и одговорни претпријатија (SCORE), Фондот Визија Нула (VZF) и SIRAYE, Програма за унапредување на пристојната работа и инклузивната индустријализација во Етиопија.

Во насока на подобрување на БЗР во МСП, неопходна е соработка помеѓу работодавачите, работниците и нивните застапници заради позитивен и континуиран развој и напредок. Со други зборови „сите ние сме одговорни за БЗР“.

Се надеваме дека многу работодавачи и работници во МСП ќе имаат корист од овој Прирачник во практика.

Жоаким Пинтадо Нунес
Раководител на MOT
LABADMIN/OSH

Мајкл Елкин
Глобален менаџер
SCORE

Оцкерт Дупер
Глобален менаџер
VZF

▶ 1. БЕЗБЕДНОСТА И ЗДРАВЈЕТО ПРИ РАБОТА ВО МАЛИ И СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА: ПРЕГЛЕД И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ

Секоја година, 2,78 милиони работници умираат како последица на повреди при работа и професионални заболувања, а 374 милиони работници ширум светот се погодени од повреди при работа без фатални исходи.¹ Со други зборови, *повеќе од еден милион работници секој ден доживуваат повреда на работното место*. Овие импозантни податоци ги опфаќаат единствено повредите и заболувањата што се случуваат во формалните, регистрирани работни средини додека вистинскиот обем на проблемот е уште поголем.

„МСП“ (мали и средни претпријатија) се деловни субјекти кои вработуваат повеќе од 10, но помалку од 250 работници, при што дефиницијата може донекаде да се разликува од земја до земја.

Достапните податоци укажуваат дека работниците во МСП имаат поголема веројатност да доживеат повреди при работа или професионални заболувања во споредба со работниците во поголемите претпријатија. Повредите при работа се 20% позастапени отколку во претпријатија со повеќе од 100 работници и 40% позастапени отколку во претпријатија со повеќе од 1.000 работници.² Се претпоставува дека оваа разлика е уште поизразена во земјите во развој кои поминуваат низ процес на брза индустријализација.

Постојат повеќе фактори кои придонесуваат за генерално послабото управување со безбедноста и здравјето при работа (БЗР) и недоволната примена на прописите за БЗР во малите и средни претпријатија. Тие опфаќаат:

- ▶ недостаток на интерен персонал за безбедност и здравје при работа;
- ▶ недостаток на пристап до надворешни услуги за БЗР;
- ▶ ограничено искуство кај работодавачите и работниците со оглед на тенденцијата за релативно брзо отворање и затворање на МСП;
- ▶ ограничено познавање за она што претставува „безбедна“ опрема и машинерија;
- ▶ пониски стапки на синдикално здружување со оглед на фактот што присуството на синдикатите на работното место се поврзува со подобри БЗР услови;
- ▶ согледаниот трошок на подобрувањата бидејќи работодавачите на МСП честопати не ја согледуваат поврзаноста помеѓу несреќите, влошеното здравје и односните трошоци, од една страна и БЗР, продуктивноста и добивката, од друга страна;
- ▶ ограничен пристап до информации и можности за обука.

Одредени сектори, како што се градежништвото и рударството од мал обем се особено опасни поради самата природа на работата, а при отсуство на соодветни мерки за контрола на ризици, подразбираат и ризици од пад од височина и заробување.

Другите сектори, кои вообичаено се сметаат за помалку опасни, како што се текстилната индустрија и фабриките за производство на конфекција, исто така се изложени на ризик од повреди при работа (на пример, пожари и уривање на објекти), при што последиците дополнително се влошуваат поради несоодветни патишта за евакуација и лошо одржување

1 MOT: Безбедноста и здравјето при работа (веб-страница), <https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/lang--en/index.htm>

2 MOT: Комплет за обука за проценка на ризици на работното место и управување со мали и средни претпријатија (Женева, 2013).

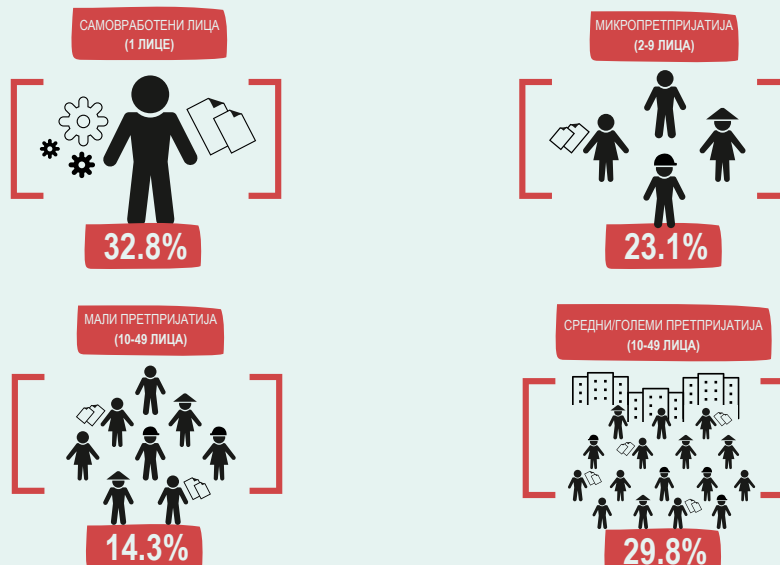
и хигиена на работниот простор. Иако професионалните ризици се разликуваат од сектор до сектор, може да се предложи сеопфатен пристап за подобрување на условите за безбедност и здравје при работа (БЗР), кој потоа ќе се приспособи на специфичните потреби на конкретното претпријатие.

Континуираниот напредок наложува соработка меѓу работодавачите, раководителите, работниците и нивните претставници. Со други зборови, „безбедноста и здравјето при работа се сечија одговорност“, а нивното унапредување е оправдано од етички, деловен и правен аспект.

- ▶ **Тоа е правилно од етички аспект:** Сите култури го вреднуваат човековото здравје и добросостојба.
- ▶ **Тоа е паметна деловна одлука:** Студиите посочуваат дека компаниите со највисоки стандарди за безбедност и здравје при работа и со здрава, безбедна и мотивирана работна сила се исто така најуспешни и најконкурентни. Воедно, докажано е дека превенцијата е економски исплатлива.
- ▶ **Тоа е законска обврска:** Законодавството во повеќето земји ги обврзува работодавачите да ги заштитат своите работници од опасностите што можат да ја загрозат нивната безбедност и здравје. Усогласеноста со законите за БЗР спречува изрекување на финансиски и други санкции (како што се парични казни, па дури и затворски казни) за работодавачите, нивните претставници, а во одредени случаи и за самите работници. Со оглед на фактот што неформалниот сектор и малите и средни претпријатија (МСП) го опфаќаат најголемиот дел од вработените (Слика 1), подобрувањето на безбедноста и здравјето при работа во овие сектори претставува еден од најефикасните начини за унапредување на јавното, а со тоа и на глобалното здравје.

▶ Слика 1. Придонес на различните големини на претпријатија кон глобалното вработување

Податоците јасно покажуваат дека самовработените лица, заедно со микро и малите претпријатија го опфаќаат најголемиот дел од вработените (околу 70 проценти).

Извор: Малите значат – Глобални докази за придонес кон вработувањето од страна на самовработените, микро претпријатијата и МСП, МОТ, 2019.

▶ 2. ДЕФИНИЦИИ И КОНЦЕПТИ НА БЕЗБЕДНОСТА И ЗДРАВЈЕТО ПРИ РАБОТА

▶ БЕЗБЕДНОСТ ПРИ РАБОТА

„При работа“ се однесува на прашања кои се однесуваат на работниот живот. „Безбедноста“ претставува состојба без повреда, штета или загуба.

▶ ЗДРАВЈЕ ПРИ РАБОТА

„Здравјето“ е дефинирано во Преамбулата на Уставот на Светската здравствена организација (СЗО) како „состојба на целосна физичка, ментална или социјална добросостојба, а не само како отсуство на заболување или немоќ“.

„Медицина на трудот“ е гранка на медицината која се занимава со превенција и лекување на повреди при работа и професионални заболувања. Светската здравствена организација (СЗО) ја препознава како дисциплина тесно поврзана со јавното здравје и развојот на здравствените системи.

„Безбедност и здравје при работа (БЗР)“ е дисциплина која се занимава со спречување на повреди при работа и професионални заболувања, како и со заштита и унапредување на безбедноста и здравјето на работниците. Таа има за цел да ги подобри работните услови и работната средина и опфаќа повеќе специјализирани области (како што се: медицина на трудот, индустриска хигиена, токсикологија, едукација, индустриска безбедност, ергономија, психологија, како и различни стручни профили, вклучувајќи лекари и медицински сестри по медицина на трудот, индустриски хигиеничари и инспектори).

Both safety and health issues must be addressed in every workplace.

▶ ОПАСНОСТ

И безбедносните и здравствените прашања мора да се земат предвид на секое едно работно место.

Опасностите може да се присутни на кое било работно место и се јавуваат во најразлични облици, како на пример:

- ▶ хемикалии;
- ▶ електрична енергија;
- ▶ бучава;

- ▶ топлина;
- ▶ работа на височина (Слика 3);
- ▶ незаштитени машини;
- ▶ бактерии;
- ▶ вируси;
- ▶ стресна работа;
- ▶ лоша организација на работата.

За подобро разбирање на опасностите и нивните можни последици, тие можат да се поделат на „опасности по безбедноста“ и „опасности по здравјето“.

Опасностите по безбедноста (и ризиците што произлегуваат од нив) вообичаено полесно се препознаваат отколку *опасностите по здравјето*, па оттаму и полесно се контролираат. На пример, високото ниво на ризик од незаштитена, но опасна машина, како што е преса за искројување, и повредите што таа може да ги предизвика се очигледни за сите. Од друга страна, опасностите по здравјето и ризиците што произлегуваат од нив честопати се помалку очигледни.

Здравствените проблеми предизвикани од работата можат да се развиваат незабележливо а, во некои случаи, да се појават и многу години подоцна.³ Раното откривање и навременото лекување можат да спречат влошување на состојбата, па дури и да му го спасат животот на работникот. Воедно, треба да се земат предвид последиците од повторливата и често ниска изложеност на опасности во текот на недели, месеци или години. На пример.

- ▶ Изложеноста на одредени хемиски пестициди (на пр., инсектициди, фунгициди и хербициди) може да предизвика не само труење (непосреден или акутен здравствен ефект), туку и појава на рак, кој може да се развие и по многу години. Ваквите последици најчесто се поврзани со повторлива изложеност на ниски дози;
- ▶ Изложеноста на прашина од земјоделски култури или животни може да доведе до појава на астма, која може да се развива постепено. И оваа состојба најчесто е поврзана со повторлива изложеност и може да доведе до долготрајно заболување или повторливи астматични напади;
- ▶ Редовното или повремено ракување со тешки или незгодни товари може да предизвика постојана болка, физичка попреченост или нарушување на здравјето во подоцнежниот период од животот.

Трајните попречености и заболувања се нарекуваат „хронични“ здравствени состојби, што значи дека не можат целосно да се излекуваат или да се вратат во првобитната состојба.

³ Периодот на изложеност од појавата на месотелиома (рак предизвикан од изложеност на азбест, најчесто при работа) може да биде подолг и да опфаќа дури и до неколку децении (“Malignant Mesothelioma Mortality — United States, 1999–2015”, in *Morbidity and Mortality Weekly Report (MMWR)*, Том 66(8), 3 март 2017, стр 214–218. Достапно на: <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/66/wr/mm6608a3.htm>

► **Слика 2. Опасности при работа**

Лево: Работник кој полни сад со токсични хемикалии

Горе десно: Оператор во подземен рудник управува со машината со далечински управувач, стоејќи на безбедно растојание од изворите на бучава, топлина и прашина на работното место.

Долу десно: Техничар кој работи во лабораторија каде се вршат тестирања за ХИВ/СИДА

Хемикалии, бучава, топлина, прашина и вируси се примери за опасности при работа.

Главните патишта на изложеност на опасни супстанции, односно начините на кои тие доаѓаат во контакт со организмот или навлегуваат во него, се:

- Вдишување (инхалација) на супстанции како што се гасови, азбестни влакна, дрвена прашина и мувла, кои навлегуваат во организмот преку дишењето.
- Апсорпција преку кожата (дермална апсорпција) на супстанции како што се растворувачи, кои можат да навлезат во организмот преку кожата.
- Случајно проголтнување на супстанции, како што се опасни хемикалии, кои, доколку се чуваат во необележано шише или друг сад, може ненамерно да бидат проголтани.

► ПСИХОСОЦИЈАЛНИ ОПАСНОСТИ ПО ЗДРАВЈЕТО

Со развојот на новите технологии (на пример, широко распространетата дигитализација), зголемената глобална конкурентност, промените во демографската структура и климата, како и појавата на нови облици на вработување и работа (на пример, работа од далечина), денес е поважно од кога било да се предвидат новите ризици по безбедноста и здравјето при работа, како и поврзаните повреди при работа и професионални заболувања.

Психосоцијалните ризици заслужуваат особено внимание и треба да бидат вклучени во проценката на ризици во претпријатијата, бидејќи комбинацијата од нови начини на работа и економските кризи го зголемува ризикот од стрес поврзан со работата, насилство и вознемирување на работното место.

Стресот поврзан со работата се јавува кога барањата на работното место не се усогласени со способностите, ресурсите или потребите на работникот, или кога неговото знаење или способност за справување не соодветствуваат на очекувањата и организациската култура на претпријатието. Одредени категории работници (на пример, оние кои работат со странки или јавноста) може да бидат изложени на поголем стрес од останатите. Стресот може да се манифестира на различни начини – од чувство на лоша здравствена состојба уште наутро, па сè до сериозни здравствени проблеми како што се кардиоваскуларни заболувања, депресија, нарушувања на спиењето, па дури и самоубиство. Работниците може и да прибегнат кон нездрави начини на справување со стресот, како што се конзумирање на алкохол и дрога, нездрава исхрана и недоволна физичка активност.

„Насилството и вознемирувањето во светот на работата“ претставуваат неприфатливо однесување и практики, или закани за такво однесување, кои имаат за цел, кои доведуваат или е веројатно дека ќе доведат до физичка, психолошка, сексуална или економска штета, вклучително и родово базирано насилство и вознемирување. Ваквото однесување неповолно влијае врз психичкото, физичкото и сексуалното здравје на лицето, неговото достоинство, како и врз семејниот и социјален живот.

„Родово базирано насилство и вознемирување“ означува насилство и вознемирување насочено кон лица поради нивниот пол или род, или кое несразмерно ги погодува лицата од одреден пол или род. Во ова е вклучено и сексуалното вознемирување.

Со оглед на фактот што ваквите облици на насилство и вознемирување несразмерно ги засегаат жените, претпријатијата треба да усвојат инклузивен пристап за осврнување кон причините и факторите на ризик, вклучувајќи ги родовите стереотипи⁴, дискриминацијата и нееднаквите односи на моќ и третман засновани на род, а со цел да се спречат и елиминираат насилството и вознемирувањето на работното место.

Покрај нивното негативно влијание врз здравјето, овие појави имаат сериозно влијание и врз работењето на претпријатието, вклучително и врз квалитетот на услугите, угледот, организацијата на работата, меѓучовечките односи на работното место и продуктивноста. Оттаму, тие немаат место во претпријатија кои се стремат кон одржливо работење.

Меѓународната организација на трудот (МОТ) го признава правото на секој човек на работна средина ослободена од насилство и вознемирување, бидејќи тие може да претставуваат повреда или злоупотреба на човековите права и сериозна закана за еднаквите можности. Насилството и вознемирувањето се неприфатливи и неспоиви со концептот на достоинствена работа.⁵ Оттука, претпријатијата треба активно да придонесуваат за спречување на ваквите однесувања и практики преку обезбедување работна средина во која, со соработка на

4 Однапред формирани ставови (предрасуди) според кои на жените и мажите им се припишуваат одредени карактеристики и улоги исклучиво врз основа на нивниот пол. На пример: „Жена не треба да биде пилот“ или „Мажите не треба да работат по дома.“

5 МОТ: Видете го Членот 16 од Конвенцијата за насилство и вознемирување, 2019 (Бр. 190), достапно на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C190

сите засегнати страни – не само работодавачите, раководителите и работниците, туку и изведувачите, клиентите и посетителите – нема простор за насилство и вознемирување.

► РИЗИК

„Ризикот“ претставува комбинација на веројатноста (висока или ниска) дека одредена опасност може всушност да доведе до повреда или заболување, проследено со индикација за можната сериозност на повредата.

Ризик = веројатност за повреда x сериозност на повредата

Изложеноста на опасност претставува ризик по безбедноста и здравјето на работниците; токсична хемикалија, на пример пестицид, претставува опасност, но доколку се произведува во совршено затворен систем, никој нема да е изложен; оттаму тој не претставува ризик по здравјето на луѓето за време на производствениот процес. Сепак, кога се нанесува со прскање во полињата, незаштитените работници може да се изложени на него по пат на инхалација (вдишување), контакт на кожата (дермална апсорпција) и/или случајна ингестија (проголтување).

► Слика 3. Изложеност на опасности

Молери кои работат без работна платформа, заштитни огради или безбедносни појаси во Антананариво, Мадагаскар, 2017 година. Овие работници може да паднат од височина, па оттаму се изложени на ризик од сериозна повреда или смрт.

Паѓачки предмети (на пример, монтажната скала, кантите со боја или алати) може исто така да ги повредат случајните минувачи или останатите вработени.

Треба да се земат предвид и временските услови со оглед на фактот што екстремните температури и влажност (на пример влажни, лизгави површини) може ваквата активност да ја направат уште поопасна.

► МАТРИЦА НА РИЗИЦИ

Матриците на ризици се табели кои се користат на оценување на постоечките ризици врз основа на нивната веројатност за појава (шанса за случување) и сериозноста на последиците (штета по безбедноста или здравјето).

► КАКО ДА СЕ КОРИСТИ МАТРИЦА НА РИЗИЦИ

За да се процени нивото на ризик, изберете ја веројатноста (вертикалната колона) и сериозноста (хоризонталните редови) во следната табела. Нивото на ризик е пресекот помеѓу овие два фактора: $\text{Ризик} = \text{Веројатност} \times \text{Сериозност}$.

На пример, доколку во дадено претпријатие запаливите материјали се чуваат и ракуваат без превентивни мерки, ова би значело дека *веројатноста* за појава на пожар е можна, а очекуваната *сериозност* е многу штетна. Оттаму, ризикот се класифицира како „висок ризик“ и се наоѓа во црвената зона и неопходно е итно делување за негово спречување.

► ПРИМЕРОК НА МАТРИЦА НА РИЗИЦИ

Веројатност (можност) за појава на настан	Потенцијална сериозност или последици од настанот		
	Малку штетно	Умерено штетно	Многу штетно
Ниска веројатност	Низок ризик	Низок ризик	Среден ризик
Веројатно	Низок ризик	Среден ризик	Висок ризик
Многу веројатно	Среден ризик	Висок ризик	Висок ризик

Матриците на ризици исто така може да се користат за оценување на преостанатиот ризик (ризикот кој преостанува и покрај воспоставените мерки на контрола).

Ризиците кои припаѓаат на црвената зона се со највисок приоритет и мора веднаш да се преземат мерки бидејќи е многу веројатно дека ќе се појават и нивните потенцијални штети врз безбедноста и здравјето може да се многу сериозни.

Добра практика е да се пристапи кон дефинирање на она што го подразбираме со секое ниво на сериозност, веројатност и ризик. Ова е матрицата 3x3, односно за сите три фактори постојат три нивоа.

Веројатност (можност) за појава на настан:

- 1. **Ниска:** шансата некој да биде повреден не е веројатна во сегашните услови.
- 2. **Веројатна:** има висока веројатност некој да е повреден или да се разболи додека работи во сегашните околности.

- ▶ **3. Многу веројатно:** работни ситуации во кои е речиси сигурно дека некој ќе претрпи повреда или заболување во сегашните околности.

Во однос на *сериозноста* на штетата:

- ▶ **1. Малку штетно:** ова може да се однесува на повреда или заболување за кое е неопходен само помал третман за прва помош. Не предизвикува отсуство од работа подолго од неколку дена, доколку воопшто има отсуство;
- ▶ **2. Умерено штетно:** Посериозна повреда или заболување што може да предизвикаат привремена онеспособеност од која лицето може да заздраве (на пример, скршена рака или помала фрактура). Повредата или заболувањето го оддалечува работникот од работа и предизвикува нарушена здравствена состојба во подолг временски период;
- ▶ **3. Многу штетно:** Потенцијална смрт или сериозна повреда или заболување со можни долгорочни или трајни последици (на пример, ампутација и губење на слухот). Ваквата појава го менува животот.

Матрицата покажува три нивоа на ризик како можен пресек на нивото на штета и веројатноста за појава:

- ▶ **1. Низок ризик:** Мал ризик за помала повреда или заболување;
- ▶ **2. Среден ризик:** сериозноста за повреда или влошено здравје е голема или се зголемува веројатноста дури и во случаи кога може да се очекува дека ќе дојде до појава на помалку сериозна штета.
- ▶ **3. Висок ризик:** веројатно е или многу веројатно дека ќе има умерена или сериозна повреда или заболување или настапување на смрт.

Општо земено, *ризиците со високо и средно ниво* се сметаат за неприфатливи и наложуваат преземање на поправни мерки, вклучително и обезбедување информации и обука, што е можно поскоро.

Ризиците со ниско ниво можеби нема да имаат највисок приоритет, но и за нив треба да се разгледа можноста за преземање поправни мерки што е можно поскоро, паралелно со активностите за справување со ситуациите што претставуваат повисок ризик.

Иако матриците за проценка на ризици широко се применуваат во различни области (на пример, во претпријатија, студии за климатски промени и истражувања во областа на безбедноста), тие имаат одредени ограничувања. Различни лица може различно да го оценат истиот ризик, бидејќи не секој ја перципира неговата веројатност и/или сериозност на ист начин. Оттаму, од суштинско значење е секој еден од факторите (веројатност, сериозност и ниво на ризик) да биде јасно дефиниран и опишан.

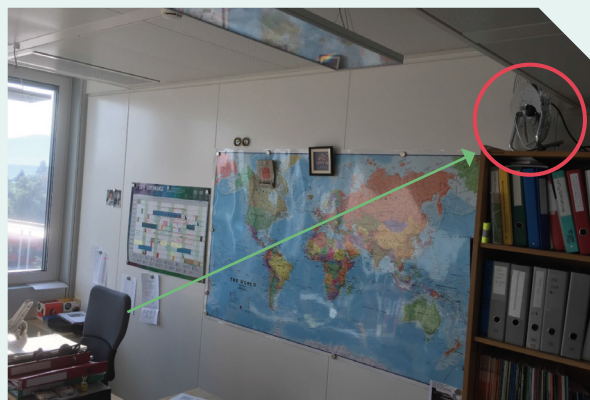
Доколку се користат правилно, матриците за проценка на ризици се практична и лесна алатка за примена. Како и кај сите останати чекори од процесот на проценка на ризици, проценката што ја спроведува тим, наместо едно или две лица, најчесто дава пообјективни и поурамнотежени резултати, бидејќи овозможува дискусија и усогласување на ставовите за сите спорни прашања.

► ОПАСНОСТ НАСПРОТИ РИЗИК

Опасностите и ризиците се важни концепти и разликата помеѓу нив може да доведе до збунетост. Воедно, важно е да се запомни дека додека овие опасности се поврзани со конкретна супстанција или процес, ризиците произлегуваат од веројатноста за појава на повреда или сериозноста за потенцијални последици. Нивото на ризик се разликува во зависност од мерките кои се применуваат за нивна контрола.

На пример, пестицидите се токсични, па оттаму и опасни, а нивното нанесување со прскање може да претставува сериозен ризик по здравјето на земјоделците или работниците на земјоделските стопанства. Сепак, онаму каде примената соодветно се контролира, овие ризици може да се намалат до прифатливи нивоа. Со други зборови, истата опасност може да има различни нивоа на ризик.

► Слика 4. Иста опасност (незаштитен вентилатор) на работно место, но неговата поставеност може да има различни нивоа на ризик

Лево: На работната маса, незаштитниот вентилатор претставува очигледен ризик.

Десно: Со поставување на вентилаторот најгоре на шкафот се намалува ризикот.

„Прифатлив ризик“ е степенот до кој одредено лице, организација или општество е подготвено да толерира ризик кој има потенцијал да прерасне во заболување или повреда (независно дали е физичка или психолошка). Прифаќањето на ризикот е сложена тематика со оглед на фактот што различни лица и општества имаат различни идеи за тоа што е прифатливо. Техничките, етичките, политичките и економските (која е вредноста на животот или здравјето?), па дури и психолошките согледувања мора да се земат предвид.

При одлучување за прифатливоста на ризик, важно е да се земат предвид полот, возраста и здравјето на работниците за кои се изведува проценката на ризици, а притоа и да се разгледаат информациите добиени од нив.

НЕСРЕЌИ ПРИ РАБОТА

„Несреќа при работа“ е појава која произлегува од или во текот на работата и која доведува до фатална или нефатална повреда.

Како и другите непосакувани појави на работното место, несреќите при работа генерално се предизвикани од различни фактори, од кои некои се повидливи од другите и предизвикуваат ланец на причинско-последични врски кои доведуваат до несреќата.

► Слика 5. Несреќа при работа

СТАЦИОНАРНИ ЦИРКУЛАРНИ ПИЛИ

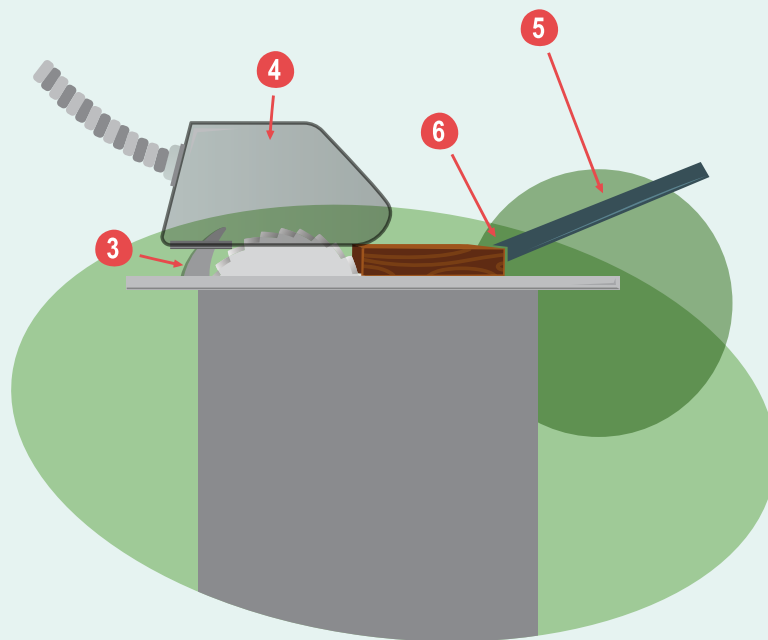
СТАЦИОНАРНИТЕ ЦИРКУЛАРНИ ПИЛИ ТРЕБА ДА ИМААТ:

Назабено сечиво **3**

Горен заштитник кој може да се спушти што е можно поблиску до работното парче. **4** Тој спречува исфрлање на дрвото кон работникот и случаен допир на раката со сечивото при работа со циркуларна пила.

За да се спречат исекотини при користење на циркуларна пила, рацете секогаш треба да се држат подалеку од сечивото. Доколку е потребно да се приближите на помалку од 30 см до сечивото, задолжително користете:

5 Помошен потисник долг најмалку 45 см, со завршеток во форма на птичиј клун. **6** На овој начин вашата рака ќе остане на безбедно растојание од ротирачкото сечиво.

Млад ракувач е повреден при контакт со незаштитена лопатка на стационарната циркуларна пила со која тој ракува.

Општо земенено, многу фактори придонесуваат до несреќи при работа, вклучувајќи (меѓу другото) возраст, работно искуство, обука, стрес на работното место, замор, продуктивност, незаштитена машинерија, небезбедни работни процедури, надзор и управување со БЗР.

Несреќите при патување од/до работа може исто така да се сметаат за несреќи при работа. .

Патувањето до и од работа значително влијае врз пристапот на жените до светот на работа, а студиите укажуваат дека проблемите поврзани со безбедноста и сигурноста (на пример, вознемирување и напад) може да ги обесхрабрат во однос на користењето јавен превоз. Ноќните смени може да претставуваат поголем ризик за сите работници (мажи и жени), а раководството на претпријатието треба да ги земе предвид нивните потреби и загрижености. Доколку јавниот превоз не е безбеден за нив, претпријатието треба да обезбеди или да се заложи за спречување на ризици поврзани со нивната безбедност и сигурност при патувањето од и до работа.

► ПРОФЕСИОНАЛНИ ЗАБОЛУВАЊА

Поимот „професионални заболувања“ може да се однесува на кое било заболување како резултат на изложеност на фактори на ризик кои произлегуваат од работната дејност, како на пример губење на слухот предизвикано од бучава, силикоза (белодробно заболување како резултат на вдишување на прашина која содржи слободен кристален силициум диоксид), астма (од изложеност на дрвна прашина или хемикалии) и мускулоскелетни нарушувања (предизвикани од повторлива работа со значителен физички напор).

Важно е да се забележи дека работата може да доведе и до непрофесионални заболувања. На пример, може да има влошување со крвниот притисок како резултат на стрес поврзан со работата.

► Слика 6. Глобални смртни случаи предизвикани од професионални заболувања и несреќи (на ден)

Повеќето смртни случаи предизвикани од небезбедни и нездрави работни услови се резултат на заболувања поврзани со работата. Безбедното и здраво работно место може да спречи професионални заболувања и несреќи при работа.

► ОПАСНИ ПОЈАВИ

„Опасната појава“ претставува јасно препознатлив настан, дефиниран со националното законодавство и прописите, која има потенцијал да предизвика повреда или заболување на работниците или на јавноста.

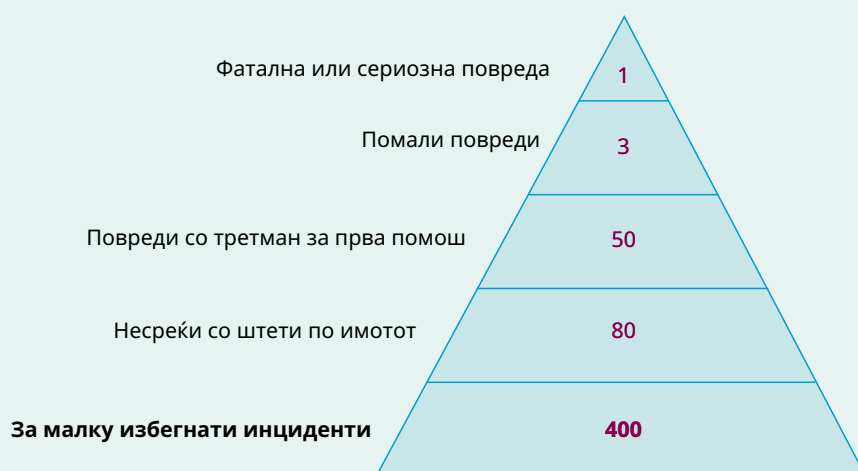
► ЗА МАЛКУ ИЗБЕГНАТИ ИНЦИДЕНТИ

„За малку избегнати инциденти“ се инциденти, кои не се дефинирани со националните закони и регулативи, при кои не дошло до повреда или штета врз имот, но кај кои сепак постои потенцијал за повреда. Со други зборови, ова се инциденти кои можеле да им нанесат штета на работниците или на јавноста (на пример, цигла која паѓа од скеле без притоа да повреди никого).

Несреќите, заболувањата и за малку избегнатите инциденти треба да се истражат и да се анализираат со цел да се:

- утврди зошто дошло до нивна појава (причината);
- идентификуваат неопходните контроли за спречување на нивна повторна појава (за да не се случат повторно);
- се спречи идна повреда или загуба во однос на продуктивноста;
- се соберат и зачуваат докази за оштети/тужби.

► Слика 7. За малку избегнати инциденти

За секоја една фатална или сериозна несреќа, имало 400 за малку избегнати инциденти од кои можело да се извлечат поуки за да се спречат смртни исходи или сериозни повреди во иднина.

Прибирањето на информации за малку избегнати инциденти и опасни појави/настани („инциденти“) може да биде корисно за спречување на професионални несреќи и заболувања, па оттаму треба да се истражуваат за да се одговорат следниве прашања:

- ▶ Кој бил повреден, имал нарушено здравје или бил поинаку инволвиран во настанот кој е предмет на истрага?
- ▶ Каде се случил инцидентот?
- ▶ Кога се случил инцидентот?
- ▶ Што се случило во моментот на инцидентот?
- ▶ Како се случил инцидентот?
- ▶ Зошто се случил инцидентот?

Работодавачите треба да водат евиденција не само за повредите при работа и професионалните заболувања, туку и за опасните појави/настани и за малку избегнатите инциденти. Нивното пријавување до надлежните органи вообичаено претставува законска обврска. Извештајот треба да ги содржи основните информации за тоа како лицето се повредило или заболело, сè со цел настанот или состојбата да се анализираат, да се разберат околностите во кои тие се случиле и да се преземат потребните мерки за спречување на нивна повторна појава.

Работодавачите мора да се сигурни дека работниците се запознаени со својата обврска да ја пријават кај непосредниот претпоставен секоја опасна ситуација или неправилност забележана на работното место. Работниците и нивните претставници треба да се информирани за сите пријавени случаи и за околностите под кои тие настанале со цел да можат активно да придонесат кон подобрување на работните услови. Овие информации се значајни не само за превенција, туку и за статистички цели и студии.

Важно е претпријатијата да развиваат култура на пријавување без обвинување бидејќи во спротивно инцидентите може да останат непријавени, што пак може да доведе до настанување на несреќа при работа. Користењето на формулар за евидентирање на инциденти овозможува полесно анализирање на причините и преземање соодветни корективни мерки. Примерок од формулар за пријавување на инциденти на работното место е даден во Прилог I.

Запомнете дека несреќите при работа, професионалните заболувања и останатите непосакувани појави може да се спречат!

▶ КУЛТУРА НА ПРЕВЕНТИВНА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЈЕ

Важно е да запомните дека несреќите при работа и професионалните заболувања не влијаат подеднакво на сите.

Младите работници (на возраст од 15 до 24 години), жените и работниците мигранти се особено ранливи на повреди при работа и професионални заболувања особено кога работат во опасни сектори, како што се градежништвото и земјоделството, како и во несигурни работни услови, како што се неформалната економија. Мора да се земат предвид различните потреби на работната сила со цел да се постигне безбедност и здравје за сите.

► Слика 8. Информации за ранливи работници

**ФОКУС НА
НАЈРАНЛИВИТЕ
РАБОТНИЦИ**

Safety + Health for All развива интервенции за справување со прашањата од областа на безбедноста и здравјето при работа (БЗР) за категории работници кои се соочуваат со сериозни предизвици, како што се:

- Работници во високоризични сектори, како што се градежништвото и земјоделството;
- Работници во мали и средни претпријатија;
- Работници кои се несразмерно изложени на ризик од повреди и професионални заболувања, вклучувајќи работници во неформалната економија, работници мигранти, работнички и млади работници (на возраст од 15 до 24 години).

Градежништво и земјоделство

Секторите градежништво и земјоделство се меѓу најголемите и најопасните сектори во светот. Секоја година загинаваат најмалку 60.000 градежни работници и 170.000 земјоделски работници. Работниците во земјоделството и градежништвото се најмногу погодени од климатските промени и топлинскиот стрес.

Процент на работни часови што ќе се изгубат поради топлински стрес до 2030 година, по занимање:

Работнички

26%

помала веројатност да бидат вработени отколку мажите.

Работните места на жените честопати се сконцентрирани во најниско платените занимања и тие многу пати работат на привремени или сезонски работни места. Несигурната природа на многу работни места што ги извршуваат жените ги прави особено ранливи на сексуално вознемирување и насилство.

Само **9%** од сите мали и средни претпријатија (МСП) и микропретпријатија во светот работат во формалната економија

Млади работници

Работниците на возраст од 15 до 24 години имаат највисока стапка на повреди поврзани со работата.

40%

поголема зачестеност на несмртоносни повреди во ЕУ во споредба со повозрасните работници.

Работници мигранти

164

милиони луѓе мигрирале поради работа во периодот помеѓу 2013 и 2017 година.

Повеќето мигранти се вработени во т.н. „3D“ работни места (dirty, dangerous and demeaning – валкани, опасни и понижувачки), често во неформални и/или нерегулирани сектори како што се земјоделството, градежништвото или работа во домаќинства, каде што нивните работнички права и другите форми на заштита честопати не се почитуваат.

Работници во неформалната економија

>60%

од вработеното население во светот работи во неформалната економија.

Работниците во неформалната економија честопати работат на најопасните работни места, во најтежки услови и околности, во речиси сите стопански сектори, вклучувајќи ги градежништвото и земјоделството.

Бремени жени и доилки

Во многу држави има воспоставени законски мерки за заштита на бремените жени и доилките од ризици поврзани со работата, вклучително и задолжително идентификување и забрана за користење на опасни супстанции. Онаму каде постои значителен ризик по работното место, законодавството честопати им наложува на работодавачите да ги ублажат овие ризици со префрлање на жената на други работни задачи и овозможувајќи ѝ предвреме да го отвори породилното боледување.

Сите облици на дискриминација насочени кон бремените жени и доилките треба да се забранат.

Заштитата на мајчиното здравје е вклучена во Целта 3 за одржлив развој: Погрижете се за здрав живот и унапредување на добросостојбата за сите на секоја возраст.

► ПРЕВЕНЦИЈА⁶

“Превенцијата” значи спречување нешто да се случи.

Денес, сè поголем број држави им даваат повисок приоритет на безбедноста и здравјето при работа (БЗР) и на превенцијата на повредите при работа и професионалните заболувања, наместо да реагираат откако тие веќе се случиле. Можеби најважно е тоа што сè повеќе засегнати страни – владите, работодавачите, работниците и останатите – денес се свесни дека товарот од повредите при работа и професионалните заболувања е многу поголем отколку што претходно се сметало. Денес е широко прифатено дека повредите при работа и професионалните заболувања имаат значително неповолно влијание врз продуктивноста, конкурентноста и врз угледот на претпријатијата, како и врз егзистенцијата на работниците и нивните семејства. Покрај тоа, тие претставуваат неприфатлив хуманитарен и економски товар за секоја држава, го нарушуваат нејзиниот углед како поволна деловна средина и го поткопуваат одржливиот економски развој. Накратко, превенцијата е исплатлива.

Конвенцијата на Меѓународната организација на трудот (МОТ) за Промотивната рамка за безбедност и здравје при работа, 2006 година (бр. 187)⁷ ја опишува националната култура на превенција во областа на безбедноста и здравјето при работа како култура „во која правото на безбедна и здрава работна средина се почитува на сите нивоа, во која владата, работодавачите и работниците активно учествуваат во обезбедувањето безбедна и здрава работна средина преку систем на јасно пропишани права, одговорности и обврски и во која начелото на превенција има највисок приоритет”.

Накратко, изложеноста на опасности на работното место може да предизвика повреди при работа, нарушување на здравјето или професионални заболувања. БЗР е дисциплина која има за цел да ги спречува, предвидува и контролира или сведува на минимум ризиците на работното место, вклучително и психосоцијалните ризици, преку зачувување и унапредување на безбедноста и здравјето на работниците и обезбедување безбедна и здрава работна средина.

⁶ Исплатливоста на превенцијата е докажана, на пример Lahiri S et al., “The Cost Effectiveness of Occupational Health Interventions: Prevention of Silicosis”, во Американскиот билтен на индустриска медицина, Бр. 48(6), декември 2005, Стр. 503–514, препечатено издание достапно на: https://www.who.int/quantifying_ehimpacts/global/8silicosis.pdf

⁷ МОТ: Промотивна рамка за Конвенцијата за безбедност и здравје при работа, 2006 (Бр. 187), Член 1(d). Достапно на: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C187

► 3. ПРОЦЕНКА НА РИЗИЦИ

Сопствениците/раководителите на МСП, како и работниците, може заеднички да делуваат во насока на подобрување на БЗР на нивните работни места. Повредите поврзани со работата и влошеното здравје може да уништат животи и да влијаат врз продуктивноста, а малите бизниси се особено ранливи на влијанието на несреќите при работа и влошеното здравје поврзано со работата.

Со цел да обезбедат безбедни и здрави работни места и да се унапреди продуктивноста и конкурентноста, претпријатијата можат да преземат повеќе мерки, меѓу кои: донесување политики за безбедност и здравје при работа (БЗР), воспоставување одбори за БЗР, организирање програми за обука и спроведување проценки на ризици, кои претставуваат клучен елемент при управувањето со ризиците на ниво на претпријатие.

Терминот „проценка на ризик“ означува внимателно и систематско разгледување и испитување на потенцијалните причини поврзани со работата кои можат да доведат до повреда или нарушување на здравјето. Таа им овозможува на работодавачите да утврдат дали се применети соодветни мерки за контрола на ризици или дали е неопходно да се преземат дополнителни мерки за намалување на ризикот до прифатливо ниво за работниците и за јавноста. Целта е да се спречи појава на повреди при работа и професионални заболувања.

Резултатите од проценката на ризици треба да му помогнат на работодавачот да утврди кои мерки за контрола на ризикот се најсоодветни за односната ситуација. Работниците и останатите лица (вклучувајќи ги и посетителите) имаат право на заштита од потенцијалната штета што може да произлезе од работните дејности на работодавачот. Законодавството во многу држави не наложува целосно елиминирање на ризикот, туку негово намалување колку што е разумно и практично изводливо, а со цел да се загарантира безбедноста и здравјето на работното место.

Проценката на ризици е важна алатка која им овозможува на работодавачите и претпријатијата да дејствуваат проактивно, да ги идентификуваат опасностите и да преземат соодветни мерки за нивно отстранување пред тие да предизвикаат повреда при работа или нарушување на здравјето. Со други зборови, проценката на ризиците придонесува работното место да биде побезбедно, поздраво и попродуктивно.

Проценката на ризиците не треба да биде сложена постапка, бидејќи работодавачите и работниците најдобро ги познаваат сопствените работни места. Таа им помага да пронајдат практични и економски исплатливи начини за контрола на ризиците на работното место. Дополнителна предност е тоа што проценката на ризиците може да се примени на сите видови ризици, вклучително и психосоцијалните ризици (на пример, стресот поврзан со работата).

Согласно законодавството на повеќето земји, *одговорноста за спроведување на проценката на ризиците ја има работодавачот*. За таа цел, работодавачот може да назначи едно или повеќе компетентни лица кои ќе ја спроведуваат оваа задача. Назначените лица треба добро да ги познаваат работното место и работните процеси, да знаат каде можат да најдат и како да применат добри практики, да ја имаат поддршката и овластувањето од работодавачот, да бидат способни да ги идентификуваат опасностите и да го проценат нивото на ризик, да ги разбираат потребните мерки за контрола на ризикот и начинот на нивна примена и да имаат овластување да обезбедат нивно спроведување.

Онаму каде ваквата експертиза не е достапна во рамките на претпријатието, може да помогнат компетентни надворешни лица. Во ваков случај, работодавачот треба да провери дали тие се запознаени со односните работни дејности и дали се способни да ги проценат.

Во МСП оценките на ризици вообичаено не мора да ги вршат стручни лица за безбедност и здравје при работа, а лицата избрани за нивно спроведување, треба да имаат

- ▶ сфаќање за општиот пристап кон проценката на ризици;
- ▶ способност да го применат ова на работното место и зададената задача. Ова може да побарува:
 - ▶ идентификување на безбедносните и здравствените проблеми;
 - ▶ проценка и приоретизирање на потребата за делување;
 - ▶ предлагање на опции за отстранување или намалување на ризиците, појаснување на нивните односни придобивки и оценка на нивната ефективност;
 - ▶ промовирање и споделување на подобрувањата во однос на безбедноста и здравјето и добрите практики;
- ▶ способност за идентификување на ситуации во кои тие нема да се во можност да извршат проценка на ризици и за кои ќе треба да побараат дополнителна помош.

Соработката со работниците е од пресудно значење со оглед на фактот што нивните согледувања произлегуваат од непосредно искуство. Тие треба да поминат основна обука за проценка на ризици со цел да се уверат дека ги разбираат и им се јасни релевантните концепти и чекори.

Додека инспекциите на работните места може да се споредат со „фотографии“ на работното место, проценката на ризици е тековен (континуиран) процес и може да се изведува на различни нивоа:

- ▶ за претпријатието како целина (опфаќајќи ги сите дејности, процеси и работници);
- ▶ за еден дел од работното место (на пример, машинска работилница со специфична група на работници);
- ▶ за опасна дејност или процес (на пример, проблеми со ракување на тежок товар).

► 3.1 ПЕТТЕ ЧЕКОРИ НА ПРОЦЕНКА НА РИЗИЦИ

Практичен метод за изведување на проценки на ризици е следење на петте чекори наведени подолу:

Чекор 1: Идентификување на опасностите и зошто тие се присутни

Чекор 2: Идентификување кој би можел да е повреден и на кој начин

Чекор 3: Евалуација на ризиците и донесување одлука за мерките за контрола на безбедносните и здравствените ризици

Чекор 4: Заведување кој е одговорен за спроведување на кои мерки за контрола и временската рамка

Чекор 5: Следење и преглед на проценката на ризици и нејзино ажурирање по потреба

Примерок за олеснување на заведувањето на оценките на ризици е даден во Додатокот II.

ЧЕКОР 1: ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ОПАСНОСТИТЕ И ЗОШТО ТИЕ СЕ ПРИСУТНИ

Проценката на ризици започнува со идентификување на опасностите на работното место (не само оние кои произлегуваат од работните дејности, туку и други фактори како што распоредот на работните простории). Целта на овој чекор е да се идентификува сето она што би можело да предизвика штета врз лицата во претпријатието. Доколку не се идентификува опасноста, таа не може да се контролира, па оттаму е важно овој чекор да е што е можно посеопфатен.

Лицата кои работат на одредено место секој ден лесно може да ги занемарат опасностите. Еве неколку совети за идентификување на оние кои се значајни. Работодавачот, назначеното лице или надворешната служба треба:

- ▶ да прошетаат низ работното место и да разгледаат дали има нешто што реално би можело да предизвика штета;
- ▶ да утврдат кои работни дејности и процеси се најопасни и каде тие се наоѓаат. Можеби ќе биде од корист да се изработи листа за проверка. Во секој случај, важно е да се водат забелешки кои ќе се искористат при изработката на проценката на ризици во писмена форма;
- ▶ да ги запрашаат работниците или нивните претставници за опасностите со кои тие се соочуваат во текот на нивната работа и како тие сметаат дека несреќите на работното место или нарушеното здравје може да се спречат. Тие можеби имаат забележано нешта кои не се веднаш очигледни за лицето/лицата кои ја изведуваат проценката на ризици;
- ▶ да извлечат лекции од претходни несреќи кои претставуваат непосредна опасност по безбедноста и здравјето и оние кои претставуваат долгорочна опасност по здравјето (на пример, високи нивоа на бучава или изложеност на штетни супстанции);
- ▶ да стапат во контакт со кое било трговско здружение во кое тие членуваат бидејќи многу од нив може да дадат корисни совети и насоки;
- ▶ да ги проверат упатствата и листовите со податоци на производителите кои може да се многу корисни при идентификувањето на хемиски опасности и опасности поврзани со опремата и нивното согледување во соодветен контекст;
- ▶ да ги запрашаат колегите дали може да се сетат на одредена опасност која не била идентификувана и некој вработен кој е изложен на потенцијален ризик кој можеби бил испуштен.

Листите за проверка на БЗР се уште една значајна алатка за идентификување на опасности и проценка и контрола на ризиците на организиран начин. Овие листи за проверка се со прашања од затворен тип (со одговарање ДА или НЕ) кои мора секогаш да се одговорат при вршење на проценка на ризици или инспекција на работното место. Тие се фокусираат од конкретни проблеми (на пример, безбедност на машини, работа на височина и отстранување на отпад), а откако ќе се завршат, тие нудат „слика“ за работното место или дел од него што подоцна може да се искористи за поправни дејствија.

ПРИМЕРОК ЗА ЛИСТА ЗА ПРОВЕРКА	Да	Не
Дали работното место е генерално чисто и средено?		
Дали нечистотијата, ѓубрето и отпадот редовно се отстрануваат?		
Дали подовите редовно се чистат и метат?		
Дали конкретно таваните се одржуваат чисти?		
Дали работните маси и клупи се одржуваат чисти и нема непотребни предмети на нив?		
Дали има соодветни знаци: (1) За поттикнување на добри безбедносни практики и одржување на редот и хигиената? (2) За предупредување на лицата за опасности во работната област? :		
Дали сите материјали, залихи и инвентар се безбедно наредени?		
Дали складишните области се соодветно обележани/означени?		
Дали сите прооди, скали и ходници се проодни и без никаков инвентар, ѓубре или непотребни предмети?		
Дали има обезбедено посебни садови/контејнери за собирање на предмети и ѓубре?		
Дали подните површини се рамни, нелизгави (т.е. нема истекување на вода, масло или други течности) и во добра состојба?		
Дали има рампи за лесно поместување и движење на материјали и работници?		
Дали ходниците/проодите се со соодветна ширина и се јасно обележани со обоени линии?		
Дали ходниците/проодите се без пречки кои би го попречиле движењето на добра и лица?		
Дали пешачките патеки се одвоени и јасно обележани за да се одвојат од патеките за движење на возила (на пример, во магацини)?		
Дали процедурите за евакуација од пожар се изложени и дали се изведени вежби за евакуација?		
Дали противпожарната опрема и противпожарните излези се проверуваат и одржуваат на редовна основа?		

Со други зборови, листите за проверка се едноставен начин за да се постигне уверување дека се посветува внимание на БЗР проблемите во претпријатието.

Лицето што ја изведува проценката на ризици треба да ја одреди областа која ќе подлежи на проверка, а тоа може да е претпријатието во целост или некои од неговите делови.

Неопходно е да се прошета низ работното место и внимателно да се разгледа пред да се направи листата за проверка.

Откако ќе ја прочитате секоја поединечна ставка од листата за проверка (подолу) и ќе воспоставите интеракција со работниците, одлучете дали ќе го штиклирате квадратчето „Дали предлагате некакви дејствија?“.

Штиклирајте го квадратчето со ДА доколку е неопходно некакво дејствие, односно НЕ доколку е веќе воспоставена соодветна поправна мерка.

Искористете го просторот под „Забелешки“ за да ги заведете вашите забелешки или локацијата. Потоа, изберете ги ставките каде подобрувањата би биле најполезни и означете ги како ПРИОРИТЕТ.

По ова би требало да следува дискусија во помала група за да се договорите во однос на подобрувањата кои треба веднаш да се изведат.

Примерок за ставка на листа за проверка:

Работна станица и работен алат

Алатот, прекинувачите и материјалите кои често ги користите треба да ви се лесно достапни.

Дали предлагате некакво дејствие?

☐ Не ☐ Да ☐ Приоритет

Забелешки _____

Листите за проверка имаат многу предности: тие го насочуваат вниманието кон значајни безбедносни и здравствени прашања, обезбедуваат пишани записи за секоја една поединечна ставка, како и за забележаните проблеми, а може да се користат како основа за извештаи и дискусии за опасности и да се прилагодат на секое поединечно работно место (со дополнителни ставки доколку тоа е неопходно). Истовремено, може да се користат и за олеснување на организираниот пристап до добри практики и за зајакнување на тимскиот дух. Сепак, тие имаат и одредени ограничувања: бидејќи не се исцрпни и не ги опфаќаат сите потенцијални проблеми, ставките кои не се вклучени во листата за проверка може да се занемарат или да останат незабележани.

Без разлика на избраните алати, потрагата по опасности на работното место треба да започне со реалните очекувања за нанесување штета. Во следниот пример, се наведени три примери од дрвната индустрија (во првата колона):

Чекор 1	Чекор 2	Чекор 3		Чекор 4		
Кои се опасностите?	Кој би можел да е повреден и како?	Што веќе преземате?	Кои дополнителни дејствија се неопходни?	Кој го презема дејствието?	Кога се презема дејствието?	Завршено
Изложеност на дрвна прашина						
Машинерија						
Рачно ракување						
Чекор 5: Следете ја и прегледувајте ја проценката на ризици и ажурирајте ја по потреба						

Сите релевантни дејствија (на пример, производство, планирано превентивно одржување и корективно одржување) и области мора да се разгледаат и соодветно да се постапува по нив.

Работниците треба да се активно инволвирани во овој процес, вклучително и со објаснување (непосредно или преку нивните претставници) за опасностите поврзани со нивното работење, како тие сметаат дека би можеле да бидат повредени и за малку избегнатите инциденти кои ги имале. Познавањето на работното место е многу значајна ставка бидејќи останатите би можеле да ги занемарат или да не ги забележат потенцијалните опасности.

Алатки кои би помогнале да се идентификуваат опасностите:

- Претходни инспекции или анкети на работното место
- Писмени или усни извештаи за опасности/несреќи
- Лични согледувања
- Одборот за безбедност и здравје, доколку постои
- Ознаки или знаци за предупредување
- Листови со безбедносни податоци на производителот
- Прирачници или упатства од производителите

ГЛОБАЛНИОТ ХАРМОНИЗИРАН СИСТЕМ ЗА КЛАСИФИКАЦИЈА И ОБЕЛЕЖУВАЊЕ НА ХЕМИКАЛИИ (ГХС)

ГХС е меѓународно хармонизиран (единствен) систем изработен од страна на Обединетите Нации со цел лицата кои се вклучни во производството, ракувањето, транспортот, користењето и отстранувањето на хемикалии да се информираат и заштитат. Системот ги опфаќа и нивните ризици по животната средина.

Државите кои го имаат усвоено ГХС „го зборуваат истиот јазик“ во класификацијата на хемикалии бидејќи нивните ознаки и листови со безбедносни податоци (SDS) ги имаат истите особини и барања. Информациите за опасности изнесени во ознаките од ГХС и SDS се особено корисни за превозните и други работници, за лицата од итните служби кои први интервенираат на терен, како и за корисниците.

Информациите содржани во ГХС и SDS мора да ги опфатат следниве ставки по редоследот кој следува:⁹

1. Идентификација;
2. Идентификација на опасноста;
3. Состав/информација за состојките;
4. Мерки за прва помош;
5. Противпожарни мерки;
6. Мерки за случајно ослободување;
7. Ракување и складирање;
8. Контрола на изложеност/лична заштита;
9. Физички и хемиски својства и безбедносни особини;
10. Стабилност и реактивност;
11. Токсиколошки информации;
12. Еколошки информации;
13. Упатства за отстранување/одлагање;
14. Информации за превоз;
15. Регулаторни информации;
16. Други информации

⁹ Примерок од ГХС SDS за 2-пропанол е достапен на:

<https://www.fishersci.ca/shop/msdsproxy?productName=A426P4&productDescription=2-propanol-histological-fisher-chemical-5#page=1&zoom=auto,-99,798>

Шесте вида на информации кои мора да се опфатени во ознаките на ГХС се резимирани подолу:

► **Слика 9. Шесте елементи од ознака која е усогласена со ГХС**

Идентификатор на производ: хемискиот идентитет на супстанцијата и нејзиниот официјален назив за транспорт.

Сигнални зборови: го означуваат нивото на сериозност, вклучувајќи „Опасност“ (посериозно) и „Предупредување“ (помалку сериозно).

Изјави за опасност: фрази (и кодови) со кои се опишува природата, а каде е соодветно и степенот на опасноста, на пример „Предизвикува иритација на кожата“.

Изјави за мерки на претпазливост и пиктограми: фрази и/или пиктограми кои ги означуваат препорачаните мерки кои треба да се преземат со цел да се сведе на минимум или да се спречат штетните ефекти од изложеноста на или од несоодветното складирање или ракување на даден опасен производ. Постојат 5 вида на изјави за мерки на претпазливост; општа, превенција (на пример „не прскајте на отворен пламен или останат извор за запалување“), одговор (во случај на истурање или изложеност), складирање и отстранување.

Информации за добавувачот: детални контакт информации (назив, адреса и телефонски број) за производителот или добавувачот.

Пиктограм: графички приказ кој се состои од симбол, форма, рамка, позадина и боја кои имаат за цел да пренесат конкретни информации.

► **Слика 10. ГХС пиктограми**

ЕКСПЛОЗИВНО

ЗАПАЛИВО

ОКСИДИРАЧКО

КОМПРИМИРАН ГАС

ШТЕТНО/ИРИТИРАЧКО

**ОПАСНО ЗА
ЖИВОТНАТА СРЕДИНА**

ОПАСНОСТ ПО ЗДРАВЈЕТО

КОРОЗИВНО

ТОКСИЧНО

Ажурирани информации за безбедносните и здравствените опасности и ризици поврзани со производите и агенсите кои се користат на работното место треба да се прикажани на етикетите и во SDS.

„Етикета“ е ознака која е залепена на даден сад и која го содржи називот на супстанцијата и основни информации за нејзиното безбедно користење и ракување. Ознаките претставуваат директно предупредување за опасностите на кои работниците може да се изложени. Сите опасни хемикалии кои се носат или користат на работното место мора да се во садови обележани со етикети.

Работодавачите и работниците мора да се свесни за опасностите во врска со хемикалиите кои се користат на работното место, како и заштитните мерки кои треба да се преземат. Опасностите во однос на складирањето се сведуваат на минимум со амбалажата, но во случај на истекување или друга несреќа, работниците и лицата од итните служби кои први интервенираат на терен треба да знаат кои мерки на ублажување се соодветни.

Во многу држави, производителите и добавувачите се обврзани на професионалните корисници да им обезбедат SDS со изнесување на својствата на супстанцијата; опасноста по здравјето и животната средина; опасностите кои произлегуваат од нејзините својства, користење, превоз и отстранување (одлагање), како и упатства за заштита на работниците (на пример, противпожарни и други мерки кои треба да се преземат при случајно испуштање и мерки за прва помош доколку се неопходни).

Накратко, SDS даваат опис на опасностите поврзани со хемикалијата и како таа може безбедно да се ракува, чува, превезува, складира и одлага. SDS може да се користат заедно со ознаки, билтени за безбедност, обука и други известувања.

Работниците и нивните претставници треба да имаат право на пристап и располгање со SDS и слични информации во форми и на јазик кој тие лесно го разбираат.

ВИЗУЕЛНО ПРЕТСТАВУВАЊЕ НА ОПАСНОСТИТЕ

Едноставен начин да се олесни идентификацијата на опасностите е да се изработи мапа на работното место и неговиот распоред, а потоа на неа да се означат сите идентификувани опасности (мапа на опасности).

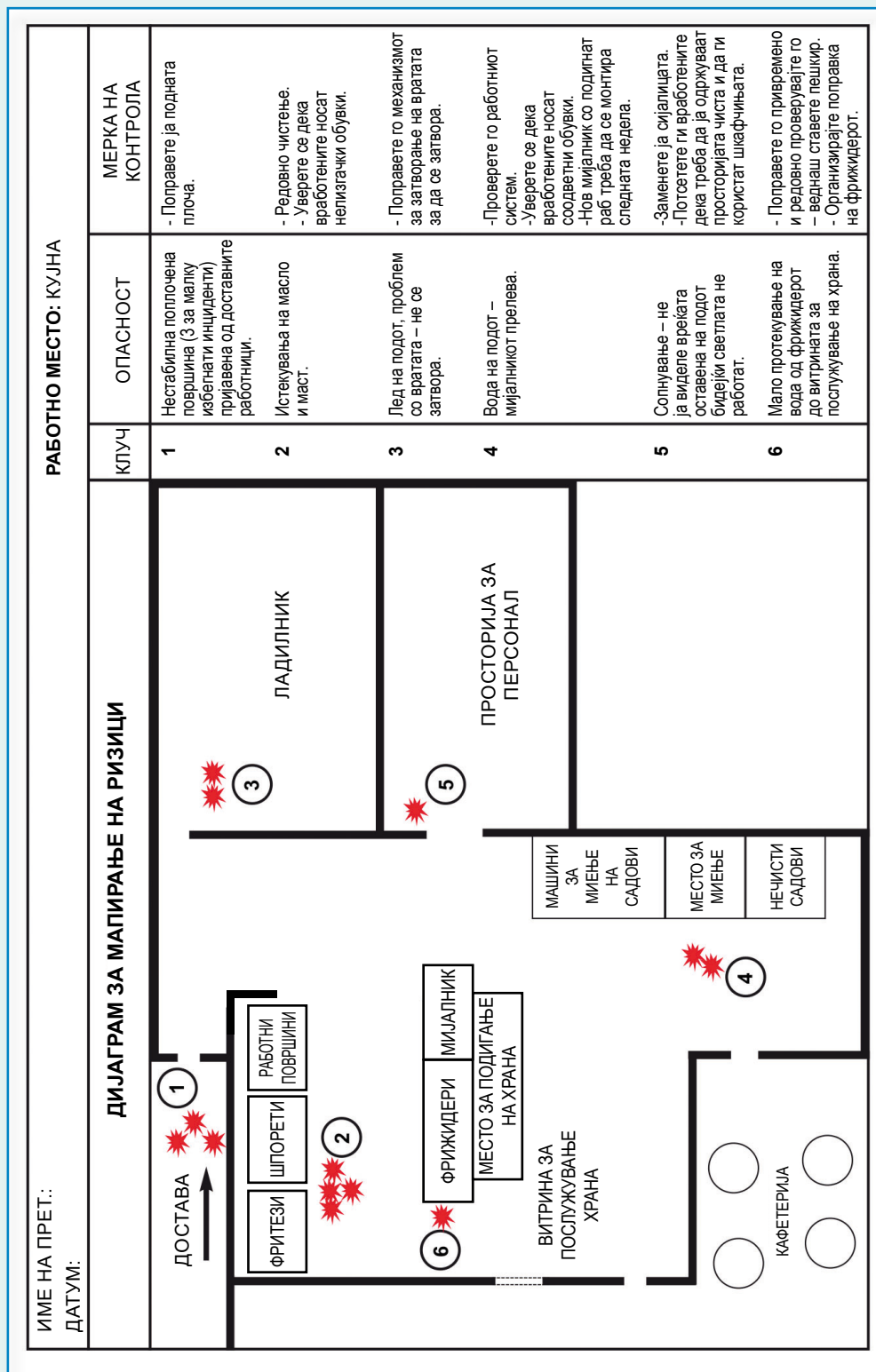
Изработете мапа на вашето работно место и прецизно означете ги неговите главни карактеристики, вклучувајќи ги вратите, прозорците, скалите и премините. Потоа на мапата обележете ги сите потенцијални опасности и ризици, прикажувајќи ја локацијата на секоја опасност во целото претпријатие или во одделни сектори или одделенија. Опасностите обично се означуваат со кругови или други симболи во боја, при што различните видови ризици може да се прикажат со различни бои.

Јасното означување на локацијата на опасностите го олеснува нивното отстранување, секогаш кога тоа е можно. Соработката со работниците е од клучно значење, бидејќи нивното искуство и познавање на работното место се пресудни за подетална идентификација и лоцирање на опасностите со примена на овој едноставен и економичен метод.

Мапирањето овозможува сеопфатен преглед на состојбата со безбедноста и здравјето при работа (БЗР) во претпријатието и го олеснува изборот на соодветни мерки за контрола на ризикот. Мапата на опасности треба постојано да е достапна и да се ажурира при секое воведување на значајни промени (на пример, поставување нови штитници на постојните машини).

Во примерот прикажан подолу, означени се сите пријавени случаи на лизгање и сопнување, како и нивните причини (на пример, вода или мраз на подот). По потреба, на мапата може да сезначи и вообичаената локација на клучниот персонал, како што се лицата обучени за давање прва помош или припадниците на тимот за противпожарна заштита.

► **Слика 11. Мапирање на делови подложни на лизгање и сопнување во кујна во дадено претпријатие**

Извор: Извршна агенција за безбедност и здравје на Обединетото кралство (HSE), Алатка за мапирање на лизгања и сопнувања: Помагало за претставниците за безбедност.¹⁰

10. Достапно на: <https://www.hse.gov.uk/slips/mappingtool.pdf>

ДРУГИ ИЗВОРИ

Информации за опасностите на работното место може да се добијат и од добавувачи, трговски здруженија и организации за безбедност и здравје при работа (БЗР), научни списанија, бази на податоци за токсичност и влијанија врз здравјето, како и од меѓународни извори на информации.

Евиденцијата за претходни несреќи при работа и професионални заболувања претставува уште еден значаен извор на информации. Во многу земји, статистичките податоци за повредите при работа и професионалните заболувања на ниво на претпријатие мора да им се достапни на работниците и/или нивните претставници.

Како што беше наведено погоре, опасностите по здравјето генерално се помалку очигледни од опасностите по безбедноста. Поради оваа причина, неопходно е дополнително внимание за нивно правилно идентификување (на пример, високи нивоа на бучава и изложеност на опасни растворувачи во печатарската индустрија или изложеност на пестициди во земјоделството). Воедно, треба да се идентификуваат и проценат психосоцијалните опасности, како што се: лоши меѓучовечки односи на работното место или стрес поврзан со работата.

ЧЕКОР 2: ИДЕНТИФИКУВАЊЕ КОЈ БИ МОЖЕЛ ДА Е ПОВРЕДЕН И КАКО

По идентификувањето на опасностите, лицата што ја спроведуваат проценката мора да ги идентификуваат и лицата изложени на ризик и да утврдат кога, каде и како овие опасни фактори би можеле да им наштетат на работниците и на останатите лица.

За секоја опасност идентификувана во Чекор 1, тие треба да утврдат и заведат кој може да биде повреден или да претрпи штетни последици по здравјето и на кој начин. Ова е важно бидејќи различни опасности може да наложуваат различни мерки за контрола. Процесот вклучува идентификување на групи работници (на пример, лица кои работат во работилница за поправки или хигиеничари) и други лица (на пример, возачи на камиони, клиенти и посетители), наместо поединечни лица кои би можеле да бидат изложени, како и идентификување на заболувањата или повредите што би можеле да настанат (на пример, работниците кои редат производи на полици може да претрпат повреда на грбот поради повторливо кревање на кутии).

Воедно, од суштинско значење е да се проценат различните опасни ситуации што можат да настанат. На пример, при градежни работи, минувачите може да бидат повредени од предмети што паѓаат, додека нивното неовластено присуство во рамките на градилиштето може да доведе до појава на други ризици (на пример, паѓање во ископани области, удар од висечки товар или контакт со возила во движење).

За секоја идентификувана група потребно е да се наведе на кој начин може да биде повредена или како може да дојде до нарушување на здравјето (каква повреда или заболување може да произлезе). Доколку е познат бројот на изложени лица, тој треба да се наведе во заграда во табелата подолу.

Следната табела го прикажува Чекорот 2, каде што опасноста е изложеност на дрвна прашина:¹¹

11. Треба да се има предвид дека во Примерокот за проценка на ризици – Чекор 1 (погоре) се идентификувале три опасности – изложеност на дрвна прашина, машинерија и рачно кревање. За секоја од овие опасности, мора да се следат останатите чекори од моделот за проценка на ризици.

Чекор 1	Чекор 2	Чекор 3		Чекор 4		
Кои се опасностите?	Кој би можел да биде повреден и како?	Што веќе преземате?	Кои натамошни дејствија се неопходни?	Кој го презема дејствието?	Кој го презема дејствието?	Завршено
Изложеност на дрвна прашина	Сите работници (35) се изложени на ризик од респираторни заболувања, како на пример астма, поради вдишување на дрвна прашина. Машино операторите (15) се изложени на повисок ризик од изложеност. Прашината од тврди дрвни подови може да предизвика рак, особено во носната шуплина (областа на носот).					
Чекор 5: Заведете ги вашите наоди, следете ги и разгледувајте ги, а по потреба и ажурирајте ги						

Како што беше споменато погоре, некои работници се поранливи кога станува збор за безбедноста и здравјето, а особено нововработените и млади лица, бремените жени или доилките и лицата со попреченост. Покрај ова, дури и онаму каде изложеноста на опасни хемикалии претставува ризик по сите работници, таа може различно да влијае на мажите и жените, не само во однос на биолошки/репродуктивни причини, туку и поради различните можности на изложеност на хемикалии во домот или на кое било друго место (на пример користење на растворувачи за отстранување на дамки или често користење на козметика) или поради концентрацијата на жени во одредени стопански сектори (земјоделство, услуги и неформално работење). Бремените жени и доилките треба да се особено заштитени со цел да се заштити здравјето и на мајката и на бебето/плодот од опасности како што се олово и жива.

ЧЕКОР 3: ОЦЕНУВАЊЕ НА РИЗИЦИТЕ: ИДЕНТИФИКУВАЊЕ И ДОНЕСУВАЊЕ ОДЛУКИ ЗА МЕРКИТЕ ЗА КОНТРОЛА НА РИЗИЦИТЕ ПО БЕЗБЕДНОСТА И ЗДРАВЈЕТО

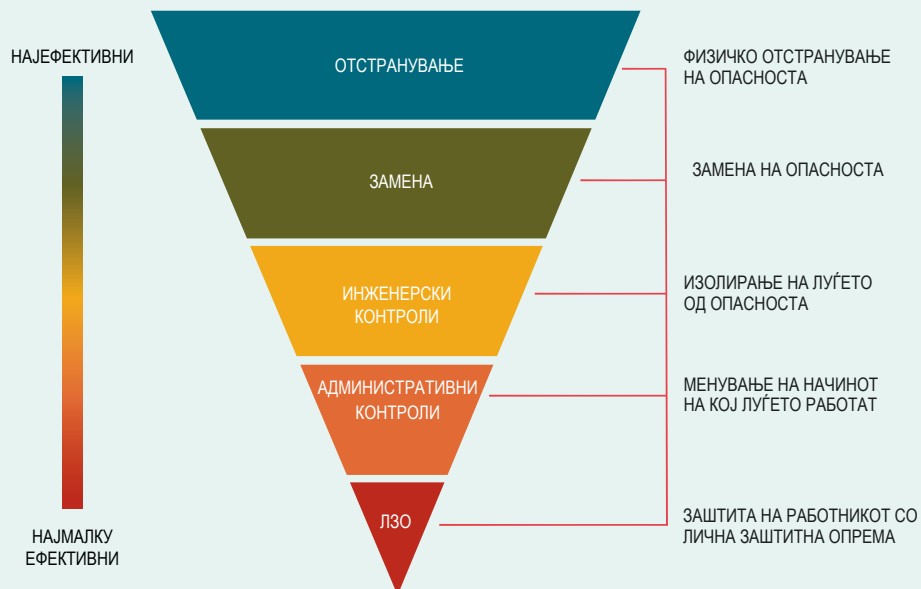
Со Чекорите 1 и 2 се идентификува опасноста и лицата изложени на ризик. Со Чекорот 3 се проценува *нивото на ризик* врз основа на моментално воспоставените контроли и со користење на матрицата на ризици. Доколку тоа ниво е средно или високо, не е веројатно дека би било прифатливо, па оттаму неопходни се дополнителни контроли со цел негово сведување до прифатливо ниво.

Веројатност	Сериозност		
	Малку штетно	Умерено штетно	Многу штетно
Ниска веројатност	Низок ризик	Низок ризик	Среден ризик
Веројатно	Низок ризик	Среден ризик	Висок ризик
Многу веројатно	Среден ризик	Висок ризик	Висок ризик

Во многу земји законодавството ги обврзува работодавачите да ги вложат сите можни напори за заштита на работниците и останатите од повреда. Ова може да се постигне со споредување на она што се презема со добрата практика.

Една логична и ефективна стратегија за намалување на нивото на ризик е Хиерархијата на контроли со која се даваат насоки и совети на работодавачите и на работниците. Нејзините начела се изнесени подолу. Мерките кои се наоѓаат најгоре на триаголникот се поефективни во споредба со оние на дното, па оттаму кога и да е можно треба да им се дава предност.

► Слика 12. Хиерархија на контроли

Овој редослед на приоритети треба да се следи при:

- 1: отстранување на опасности;
- 2: замена на опасности;
- 3: инженеринг, технологија, опрема, алат;
- 4: методи на безбедно работење, практики, организација, информации и обука, хигиена и добросостојба;
- 5: лична заштитна опрема (ЛЗО).

Причината за донесување одлуки и спроведување на овие мерки за контрола на ризици по редоследот кој е наведен во Хиерархијата е за да се идентификуваат и донесат одлуки за колективни контроли на ризици со кои се штити работната област и сите работници пред да се разгледаат индивидуални контроли на ризици со кои се заштитува единствено поединецот кој ги носи или користи ним.¹²

Како што редоследот на приоритети се придвижува кон дното на триаголникот, ефективностата и одржливоста на мерките за контрола се намалуваат, а степенот на неопходно учество, надзор, обука и надгледување се зголемуваат.

Користењето на ЛЗО, што е вообичаена практика на работните места, треба да е последниот ресурс во одбраната од опасностите и ризиците и е најмалку ефективен (на дното на триаголникот, означено со црвено).

The following table shows the risk assessment template with step 3 completed, indicating the existing and suggested control measures according to the Hierarchy of Controls.

Чекор 1	Чекор 2	Чекор 3		Чекор 4		
Кои се опасностите?	Кој би можел да биде повреден и како?	Што веќе преземате	Кои натамошни дејствија се неопходни?	Кој го презема дејствието?	Кој го презема дејствието?	Завршено
Exposure to wood dust	Сите работници (35) се изложени на ризик од респираторни заболувања, како на пример астма, поради вдишување на дрвна прашина. Машино операторите (15) се изложени на повисок ризик од изложеност. Прашината од тврди дрвени подови може да предизвика рак, особено во носната шуплина (областа на носот).	• Прашината редовно се вшмукува. • Достапни се опремени простории за измивање и тушеви. • Се обезбедуваат маски за прашина за една употреба и истите редовно се заменуваат.	• Опремете ја секоја машина која генерира прашина со опрема за извлекување на прашина (локална издувна вентилација). • Потсетете ги вработените дека никогаш не треба да го метат подот, туку да користат правосму-калка. • Уверете се дека машино операторите се соодветно обучени за користење и основно одржување на опремата за извлекување на прашина.			
Чекор 5: Заведете ги вашите наоди, следете ги и разгледувајте ги, а потреба и ажурирајте ги						

12. Ова начело на отстранување или заменување на опасност, проследено со заштита на работното место со индивидуалната заштита како последен ресурс е вообичаено за различните хиерархии на контрола кои се применуваат во практиката доколку овие мерки на контрола не се применливи и не се доволни.

Сега ќе ја разгледаме подетално секоја една од овие мерки на контрола наведени во Хиерархијата на контроли, проследени со примери за нивната практична примена на ниво на претпријатие.

МЕРКИ ЗА КОНТРОЛА НА РИЗИЦИ

Отстранување или замена на опасностите

Здравиот разум укажува дека *елиминирањето (отстранувањето) на опасноста* е најефективната мерка за контрола на ризикот. Елиминирањето на опасноста или (кога тоа не е можно) нејзината замена ефикасно го намалува ризикот некој да биде изложен на опасноста, а со тоа и да претрпи сериозна повреда или нарушување на здравјето, на нула или што е можно поблиску до нула. Примери за тоа се:

- ▶ преминување на органско земјоделство со цел избегнување на употребата на токсични пестициди;
- ▶ замена со помалку токсичен пестицид или замена на пестицид што вообичаено се нанесува со прскање на пестицид во гранулирана форма;
- ▶ избор на помалку опасна супстанција или работен процес, на пример, употреба на боја на водена наместо на растворувачка основа;
- ▶ замена на машински алати со инхерентно побезбедни алтернативи, на пример, користење пневматски наместо електричен алат;
- ▶ замена на азбестот со побезбедни алтернативи (кои ги има многу);
- ▶ замена на бучна машина со потивка машина;
- ▶ кај високи згради, редизајнирање на прозорците така што да можат да се чистат од внатрешната страна, наместо нивно досегање од потенцијално опасен пристап однадвор.

Доколку утврдените мерки можат да се спроведат по пат на елиминирање на опасноста, проценката на ризикот за таа опасност *завршува тука*; ризикот е намален на нула или што е можно поблиску до нула. Следствено, за таа конкретна опасност нема потреба да се идентификуваат, избираат и спроведуваат дополнителни мерки за контрола.

Доколку, пак, во текот на проценката на ризикот се утврди дека елиминирањето не е можно, тогаш треба да се разгледаат други мерки, почнувајќи од следното пониско ниво во Хиерархијата на мерките за контрола, односно замена (супституција), инженерски мерки за контрола, итн.

Инженерски мерки за контрола

Инженерските мерки за контрола можат да имаат различни форми, во зависност од видот на опасноста, а нивна значајна предност е што обезбедуваат колективна заштита, односно не го штитат само поединечниот работник, туку сите лица кои работат или престојуваат во работната зона.

На пример, при контролата на супстанции кои се опасни по здравјето, инженерските контроли може да се движат од мали уреди за локално извлекување на испарувањата при лемење, монтирани на пиштолот за лемење, преку аспиратори за извлекување на прашина, лабораториски дигестори, заштитни комори со вградени ракавици и комори за прскање, па сè до големи индустриски системи за локална издувна вентилација.

Сите овие инженерски контроли ги имаат истите побарувања во однос на хигиената:

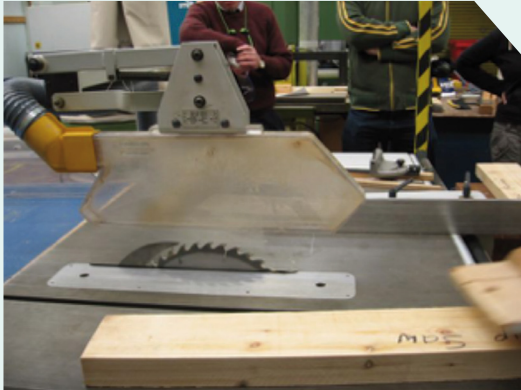
- ▶ Да се собере или ограничи/задржи опасноста;
- ▶ Да се изведе соодветно подалеку од работниците;
- ▶ Да се задржи изложеноста под релевантните нивоа на изложеност.

Натамошни примери од овој вид на мерки за контрола се:

- ▶ заштита на машинеријата – доколку производителот не обезбеди соодветна заштита или доколку машината е изведена според постар стандард, можеби ќе има потреба од подобрена заштита;
- ▶ Опременување на бучните машини со звучноизолационо куќиште за намалување на нивото на бучава, иако одредено ниво на ризик и понатаму постои;
- ▶ целосно изолирање и/или оградување на опасните процеси, како што се рендгенска опрема или работен простор во кој се врши лепење со употреба на растворувачи;
- ▶ поставување на ракофатна опрема околу платформата на која се изведува работа на височина;
- ▶ користење на нешто едноставно како рачна количка за пренесување и движење на тежок товар;
- ▶ поставување на работни површини или работни маси на вистинската висина за лицата кои работат таму и обезбедување на соодветни седишта;
- ▶ користење на алат, како што се лопати, ашови и четки, чија должина е соодветна за лицата за да се избегне нивно непотребно свиткување и наведување.

Некои од овие контроли може полесно да се воведат на работното место во стадиумот на изведба на претпријатието/работниот процес. Тие може да се скапи, но треба да се сметаат за инвестиција во БЗР.

► **Слика 13. Инженерски мерки на контрола**

Тие опфаќаат решенија што се движат од едноставни и нискобуџетни, како што е штитникот на кружната пила од левата страна, па сè до сложени и скапи системи, како што е комората за прскање со боја од десната страна (која ја задржува распрсканата боја со помош на водена завеса)..

На видеото „Примери за заштита на машини и други безбедносни карактеристики“ се прикажани различни видови на инженерски контроли.¹³

Административни контроли

Може да се воведат и административни контроли со цел да се намали изложеноста на опасности.

Безбедните работни методи и практики се едноставни и економични начини за контролирање на ризиците на работното место. Многу несреќи при работа и професионални заболувања се случуваат бидејќи работодавачот ги нема размислено и спроведено методите, практиките и организацијата на безбедно работење и бидејќи менаџерите, надзорниците и работниците не се добро информирани за или не се соодветно обучени за вистинските процедури за безбедност и здравје. Организирањето на работните места на безбеден начин е одговорност на работодавачите, раководителите и надзорниците во соработка со работната сила. Воспоставувањето на мерките за контрола на ризици не само што честопати е лесно и едноставно, туку и ја унапредува ефикасноста на работењето.

Примерите вклучуваат:

► **Organizational practices**

Organizing the work may include:

- продолжување на паузите за одмор;

13. MOT: Машинерија, постројки и опрема (веб-страница), , <https://www.ilo.org/global/topics/labour-administration-inspection/resources-library/publications/guide-for-labour-inspectors/machinery-plant-equipment/lang--en/index.htm>

- ▶ обезбедување дополнителни работници за замена или поддршка;
- ▶ воведување на паузи за вежби и истегнување заради варирање на движењата на телото;
- ▶ ротирање на работниците на различни работни задачи;
- ▶ ограничување на изложеноста на опасно работење преку соодветно распоредување на работата, намалување на времето на изложеност на работниците или спроведување на други организациски правила;
- ▶ обезбедување на ефикасни програми за обука.

► Процедури за безбедно работење

Работните процедури треба да се во согласност со барањата на националното законодавство и, со исклучок на наједноставните задачи, да бидат изготвени во писмена форма. Ова е особено важно за одржување, тестирање, преглед и поправка на постројки и опрема, пренос на хемикалии – вклучувајќи товарење и истовар – како и за идентификација на содржината на садовите, вклучувајќи ги потенцијалните опасности и соодветните мерки на претпазливост.

Работни процедури мора да се изработат и да се применуваат за сите опасности на работното место (на пример, при работа со машини, возила и при работа на височина), со цел работниците да се заштитат од опасностите идентификувани при проценката на ризици. Процедурата треба да се изготви по изборот на останатите соодветни мерки за елиминирање и намалување на ризиците (како што се употреба на соодветни хемикалии, технологија и инженерски мерки за контрола за конкретната намена) и треба да обезбеди најефикасна примена на воведените мерки за контрола.

Треба јасно да е утврдено кој е одговорен за извршувањето на работата, кои конкретни задачи треба да се извршат (како и одговорностите на секое лице кога тие се преклопуваат), како и да се обезбеди размена на сите неопходни информации при примопредавањето на смените.

Кога потенцијалниот ризик од одредена опасност е многу висок (на пример, при одржување на постројки и опрема што бара влез во затворен простор), неопходно е да се применува формална писмена процедура, позната како Систем за дозвола за работа.¹⁴ Во *Образецот за дозвола за работа* прецизно се пропишува која работа треба да се изврши, како треба да се изврши, кога треба да се изврши и кој е овластен да ја изврши. Одговорното лице треба да ја процени работата и да ја провери безбедноста во секој стадиум од нејзиното извршување, како и по нејзиното завршување, а работниците треба да ја потпишат дозволата како потврда дека се запознаени со опасностите и неопходните мерки на претпазливост.

Кај лицата кои работат сами, потребно е да се посвети особено внимание на работните процедури и на организацијата на постапување во случај на вонредна состојба, при што, кога е потребно, треба да се предвидат посебни мерки. Воедно, треба да се воспостават и процедури за итен прекин на хемиските процеси.

14. Честопати овие се неопходни при изведување на дејности за одржување и понекогаш се нарекуваат „процедури за безбедно вклучување и исклучување“ (Lock Out, Tag Out (LOTO) или Lock Out, Tag Out, Try Out (LOTOTO)). Станува збор за безбедносна процедура која се применува во индустријата и истражувачките средини со цел да се осигура дека опасните машини се исклучуваат соодветно и дека не може да се пуштат додека не заврши одржувањето или поправките.

Зачестените проверки на работните процедури треба да се изведуваат истовремено заедно со проверките и прегледите на информации и обука. Тие треба да се опфатени во прегледот на мерките за контрола со соодветно преземените дејствија. Прегледот треба да вклучува:

- ▶ промени во однос на персонал, материјали, опрема, локација и работни процедури;
- ▶ процедури кои се следат по завршувањето на вообичаеното работно време;
- ▶ соодветност на надзорот;
- ▶ проверка дали системите и практиките се следат согласно планираното;
- ▶ мерки за безбеден прекин на работа што не може да се заврши.

Помеѓу останатите организациски мерки за контрола на ризици, работодавачите треба да се осигураат дека работниците не пушат и не работат под дејство на алкохол или дрога/наркотици.

Треба да се воспостават и да се одржуваат Планови за превенција, приправност и одговор. Во нив треба да се идентификува потенцијалот за несреќи и вонредни случаи, како и мерките за спречување на односните БЗР ризици. Овие мерки треба да се прилагодени на големината и природата на претпријатието и треба да ги вклучуваат:

- ▶ сите неопходни информации, интерна комуникација и координација за сите да се заштитени во случај на некаква вонредна состојба на работното место;
- ▶ известување за и комуникација со надлежните органи, како и со локалните служби и службите за одговор на вонредни состојби;
- ▶ прва помош и медицинска асистенција, противпожарни мерки и евакуација на сите лица на работниот терен; и
- ▶ информации и обука за сиот персонал од претпријатието на сите нивоа, вклучително и редовни вежби за спречување на вонредни состојби, приправност и одговор.

На пример, работниците кои работат во подземни рудници мора да се физички способни и обучени за користење на окната за вонредни состојби. Ова не е нималку лесна задача бидејќи металните скали може да се лизгави поради присуство на вода, осветлувањето може да е оскудно, а излезот преку овие системи за евакуација може да е физички исцрпувачки. На рударите кои не се физички способни да ги користат системите за евакуација, не треба им се дозволи да работат под земја.

Мерките за спречување, приправност и одговор треба да се воспостават во соработка со надворешни служби за вонредни состојби и останати тела каде ова е применливо.

Важно е сите вработени, како и надворешните партнери, да знаат како да се евакуираат од областа, да знаат каде се наоѓаат излезите за вонредни состојби и патишта за евакуација, како и кои процедури обучениот персонал треба да ги следи за да ги прекине процесите и опремата на безбеден начин за време на вонредна состојба.

Одржување

Работното место, опремата, машините, алатите и постројките треба постојано да се одржуваат во исправна и добра работна состојба и да се соодветно поправени. Правилното одржување придонесува за безбедноста при работа. Со редовното (планирано) одржување може да се спречат неочекувани дефекти (на пример, со периодичното одржување на противпожарните апарати, тие да можат да се користат кога и да е потребно, додека неговото занемарување може да доведе помал пожар да се прошири и да предизвика сериозни последици по луѓето и имотот).

Постојат два главни вида на одржување:

- ▶ планирано превентивно одржување, кое вклучува периодични проверки и поправки; и
- ▶ корективно одржување (исто така наречено реактивно одржување или одржување по дефект) – изведување на непланирани поправки на работните простории, постројките или опремата по ненадеен дефект или откажување. Овој вид на одржување вообичаено е поопасен од планираното, бидејќи честопати подлежи на притисок поправките да се завршат што е можно побрзо заради продолжување на работниот процес.

Проценките на ризик најчесто се однесуваат на нормални работни услови. Сепак, за време на одржувањето, особено кога тоа е непланирано, може да дојде до настанување на опасни ситуации со потенцијално сериозни, па дури и смртоносни последици. Оттаму, дејностите поврзани со одржувањето исто така мора да бидат предмет на проценка на ризици со цел да се осигура примена на соодветни мерки за контрола.

Одржувањето може да ги изложи работниците на различни видови опасности. Неопходна е особена претпазливост за да се спречат, на пример:

- ▶ падови од височина (на пример, при одржување на покриви или издигнати делови од машини);
- ▶ паѓање на тешки предмети (на пример, при неправилно кревање на тежок товар поради временски притисок);
- ▶ заглавување или прикleshтување од подвижен дел или машина (на пример, при влегување во работната зона на робот што не функционира правилно);
- ▶ изложеност на азбест (на пример, при отстранување азбестни плочи).

Неопходно е да се спроведе темелна проценка на ризиците за да се анализираат и контролираат сите специфични ризици со оглед на фактот што работењето во услови на дефект или неисправност може да влијае на функционалноста на опремата. За сериозноста на несреќите при одржување говори податокот дека во последните години тие сочинуваат 25–30% од сите смртни случаи во преработувачката индустрија во Обединетото Кралство.¹⁵ Обуката и искуството се од суштинско значење за вработените и надворешните изведувачи кои инсталираат и одржуваат опрема, а нивната стручна квалификуваност мора да биде

15. Видете ги упатствата за опасности при одржување на Националната извршна агенција за безбедност и здравје на Обединетото Кралство: <https://www.hse.gov.uk/safemaintenance/hazards.htm>

проверена (вклучително и преку проверка на дозволите за работа) пред да започнат со извршување на овие активности.

Прва помош и медицинска асистенција

Може да дојде до појава на несреќи дури и при воспоставени мерки за безбедност и здравје. Под „прва помош“ се подразбира непосредната нега која им се пружа на жртвите на несреќи или здравствени вонредни состојби (на пример, срцев удар) пред здравствените работници да пристигнат на местото.

Во секоја фабрика треба да има добро снабдена кутија за прва помош и најмалку едно одговорно лице обучено за прва помош присутно во текот на работното време. (Националното законодавство треба да ги препише барањата за прва помош за претпријатијата). Општо земено, при организацијата на процедурите за прва помош треба да се земат предвид како минимум природата на работната дејност на претпријатието, опасностите, бројката на вработени лица, распоредот на фабриката и достапноста на останати здравствени ресурси/ капацитети. Доколку е можно, фабриките треба да имаат и амбуланта (просторија за прва помош) каде повредените или болни работници би можеле да прилегнат и да се лекуваат во мирно и безбедно опкружување. Оваа просторија би можела да се користи и при посети на медицински сестри/лекари и при прегледи.

Вообичаени повреди, како што се полесни исекотини и изгореници, модринки и истегнувања, можат да се третираат директно на самото работно место, додека пак лекарите по медицина на трудот и нивните соработници треба да изработат јасен план за постапување при посериозни случаи. Примери за случаи што бараат лекарска или болничка нега се:

- ▶ повреди на очите – овие повреди бараат специјализиран третман во болнички услови, бидејќи обидот за отстранување на туѓо тело (метална или дрвена стружка) од окото од страна на необучено лице може да предизвика сериозно оштетување, па дури и губење на видот;
- ▶ обемни или длабоки изгореници;
- ▶ длабоки исекотини.

Додека големите претпријатија располагаат со сопствени амбулантни возила, помалите претпријатија мора да обезбедат соодветна организација за безбеден транспорт на повредените или заболените работници до болници и други здравствени установи.

Се препорачува работниците да бидат обучени за пружање прва помош и основни постапки за одржување во живот, за да можат, доколку е потребно, да им помогнат на здравствените работници, но и за да се спречат добронамерни постапки што можат да имаат сериозни, па дури и смртоносни последици доколку се изведувани од страна на необучени лица. На пример, поместувањето на работник по пад од височина може да предизвика или да го влоши оштетувањето на 'рбетниот столб, што може да доведе до парализа, па дури и смрт.

Од друга страна, доколку дишните патишта не се одржуваат проодни и останат блокирани од јазикот, лицето што е во бессознание може да се задуши и да почине.

16. Во случаи на срцев застој (срцев удар кој предизвикува застој на срцето), лекувањето (дефибрилизацијата) во текот на првите четири минути ја зголемува стапката на преживување од 5 проценти (без лекување) до 40-50%. („Прва помош“, во Енциклопедија за безбедност и здравје при работа на МОТ, 26 јануари 2011. Достапно на: <https://www.iloencyclopaedia.org/part-ii-44366/first-aid-a-emergency-medical-services/item/118-first-aid>)

Многу претпријатија нудат периодични обуки за прва помош со цел да се уверат дека имаат соодветен број на обучени вработени во редовите на својот персонал.¹⁷ Вежбите за вонредни ситуации треба исто така да се испланираат во интерес на брз одговор на земјотрес или пожар.

Одржување на редот и хигиената

Подобреното одржување на редот и хигиената, меѓудругото вклучува, одржување на уредни работни места и чисти ходници/прооди, како и навлажнување на прашината пред да се мете.

► Слика 14. Примери за одржување на редот и хигиената

Несоодветно одржување – неуредното работно место е знак на неефикасно работење.

Уредното и средено работно место е знак на ефикасно работење.

Не метете и не користете компримиран воздух за чистење на машини – користете индустриска правосука.

Работното место им е „дом“ на работниците најмалку 8 часа на ден и оттаму треба да се одржува чисто и средено во соработка на сите засегнати лица. Инспекторите често имаат поплаки дека наоѓаат работни места кои се натрупани, работни маси кои се правливи, како и кутии кои ги попречуваат проодите/ходниците, вратите и прозорците. Ваквите лоши практики не само што се нехигиенски (каде што има натрупување на материјали, може да дојде до појава и размножување на штетници) туку и го попречуваат нормалниот тек на производството и претставуваат сериозен ризик за настанување на пожар и заглавување внатре во објектите во случај на вонредна состојба и ограничен проток на воздух. Спротивно на ова, работните места во кои се воспоставени програми за редовно чистење со користење

17. Црвениот Крст нуди бесплатни апликации за прва помош: <https://www.redcross.org.uk/first-aid/first-aid-apps#app>

на индустриски правосмукалки не само што ја намалуваат прашината и нечистотијата на работното место, туку ја подобруваат и работната средина и здравјето на работниците. Тие исто така:

- ▶ ги намалуваат трошоците за одржување бидејќи машините остануваат чисти подолг временски период;
- ▶ го намалуваат отсуството од работа поради болест;
- ▶ овозможуваат конкурентна предност за фабриката преку зголемена продуктивност.

Куса активност: Прошетајте низ претпријатието и заведете ги материјалите кои треба да се складираат на соодветен и безбеден начин. Забележете дали даден простор или површини треба да се исчистат со отстранување на прашина или шут. Секојдневно одржувајте добар ред во фабриката во целост и обучете ги новите работници да го прават истото.

ПРАКТИКИ И ОБЈЕКТИ ЗА ЛИЧНА ХИГИЕНА

Треба да се обезбедат соодветни санитарни простории за миење за работниците да можат да ја одржуваат личната хигиена, вклучително и редовно миење на рацете. Добрата хигиена ја намалува изложеноста на опасностите на работното место и го ограничува ширењето на опасни хемикалии и инфективни агенсии.

Просториите за миење треба да се лесно достапни, позиционирани така што нема да се контаминирани од работните дејности и да се соодветни на потребите на работниците. Мијалниците треба да се доволно големи за работниците да можат да ги мијат и подлактиците, а славините треба да овозможуваат пуштање и сопирање на водата со едно движење, по можност со ножен механизам.

Треба да има достапни соблекувални кога се користи заштитна облека или кога постои ризик надворешната облека да се контаминира со опасни супстанции. (Во минатото, членовите на семејствата на рударите кои работеле со азбест заболувале од болести поврзани со азбестот, вклучувајќи и рак, поради изложеност на азбестни влакна што се задржувале на нивната работна облека.)

Соблекувалните треба да се лоцирани и изведени така што ќе се спречи пренесување на контаминацијата од заштитната врз личната облека, како и од една просторија во друга. Треба да се обезбедат одвоени соблекувални за мажи и жени. Со цел да се намали ризикот од внесување на опасни супстанции во организмот, работниците треба да јадат, пијат, цвакаат (вклучително и гума за цвакање) или пушат само во наменски простории (на пример, мензи или простории/зони за пушење).

За да се избегне контаминација на храната и пијалоките, мензите и просториите за одмор не треба да бидат сместени во непосредна близина на работилниците. Тие треба да се одржуваат чисти, а особено внимание треба да се посвети на контролата на штетници, бидејќи остатоците од храна можат да привлечат инсекти и глупци. За да се спречи контаминација, сите материјали што се користат при подготовката на храна треба, по употребата, да се чуваат во затворени шкафчиња.

Водоснабдувањето, санитарните услови и хигиената се од суштинско значење за одржување на безбедноста и здравјето, особено за време на епидемии на заразни болести, како што беше пандемијата на КОВИД-19. На глобално ниво¹⁸, еднаков пристап до безбедна вода за пиење и соодветни санитарни услуги сè уште не е обезбеден за сите, а работното место понекогаш е единственото место каде што работниците имаат пристап до безбедна вода за пиење, па дури и до протечна вода.

Тоалетите мора да се одржуваат чисти и во добра состојба, да имаат постојано снабдување со топла (или млека) и ладна протечна вода, сапун, средство за дезинфекција на рацете и тоалетна хартија. Секогаш кога е можно, тие треба да се опремени со сушачи за раце или хартиени крпи, бидејќи платнените крпи, особено кога ги користат повеќе лица, можат да придонесат за ширење на инфекции. Бројот на тоалети треба да биде соодветен на бројот на работници, а воедно тие треба да се лесно достапни за сите работници, вклучително и за лицата со попреченост. Кога е можно, треба да се обезбедат одвоени санитарни јазли за жени и мажи, а во секој случај мора да се зачува приватноста (на пример, со можност за заклучување на вратата). Тоалетите треба да имаат соодветна вентилација и осветлување, да се сместени подалеку од потенцијални извори на контаминација и да им се достапни на сите лица во претпријатието, вклучувајќи го и персоналот што работи со храна, посетителите и возачите на товарни возила. На градилиштата или во руралните средини, треба да се обезбедат мобилни (преносни) тоалети.

Работното место треба да е безбедно и здраво опкружување, а факторите како температура, влажност, вентилација и осветлување имаат клучна улога. Несомнено, опкружувањата каде овие фактори не се оптимални претставуваат дополнителен ризик за работниците и може да доведат до несреќи. Работодавачите се одговорни за обезбедување на безбедни и здрави работни и еколошки услови, вклучително и присуство на природна светлина и вентилација онаму каде што тоа е возможно. Во средини каде природната вентилација е недоволна, треба да се инсталираат соодветни системи (на пример вентилатори или климатизери) и тие треба соодветно да се одржуваат (со замена на филтрите и проверка на протокот на воздух). Работата при која се генерираат прашина или издувни системи може да изискува локална издувна вентилација или други инженерски контроли, како на пример системи на вода. Работодавачите треба да се уверат дека при инспекциите се опфаќаат факторите на прашина, вибрации и опасни фактори (не само очигледните, како хемикалии, туку и помалку очигледните, како што е радијацијата).

БЕЗБЕДНОСНИ ЗНАЦИ

Работодавачите треба да постават безбедносни знаци онаму каде постои значителен ризик кој не може да се избегне или контролира преку безбедни системи на работење или на кој било друг начин. Овие знаци мора да се во согласност со националните регулативи и да се постават на видливи и соодветни места, вклучително и на машинерија. За да бидат разбирливи за сите, текстот на овие знаци треба да е на официјалниот јазик, но и преведен на локалните јазици доколку тоа е неопходно.

Посетителите и кои било други надворешни лица со пристап до претпријатието треба да се информирани за значењето на безбедносните знаци и потребата за нивно почитување. Во оваа смисла, може да се подели брошура со појаснувања. Сликите треба да се јасни, а текстот

18. МОТ: Насоки на Програмата за интензивни инвестиции во вработување (EIP): Техничка белешка за интервенции во областа на водоснабдувањето, санитарните услови и хигиената (WASH) како одговор на КОВИД-19, 14 мај 2020. Достапно на: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_744731.pdf

и сликите да се читливи од далечина бидејќи доближувањето преблиску до машинеријата за да се прочитаат може да претставува животозагрозувачки ризик со претрпен удар или згмечување.

На сите места каде има вработено лица мора да се почитуваат безбедносните знаци. Онаму каде што е неопходно, работодавачите треба:

- ▶ да користат знаци за регулирање на патниот сообраќај;
- ▶ да ги одржуваат безбедносните знаци кои тие ги обезбедуваат;
- ▶ да обезбедат обука за сите поставени безбедносни знаци, да им ги објаснат новите и непознати знаци на нивните работници и да им кажат што треба да направат кога ќе видат таков знак.

Работниците треба да ги следат упатствата кои се наведени на безбедносните знаци и да се воздржат од нивно отстранување, игнорирање или покривање.

Упатствата на безбедносните знаци треба да пренесат јасно предупредување на надворешните лица (на пример, доставни работници и корисници). Нивната употреба и поставеност на работното место треба да се проценат преку обиколка на работното место и внимателно евидентирање на постојните безбедносни знаци, постери, ознаки и етикети. Сите предупредувања за опасности кои веќе се елиминирани треба да се отстранат бидејќи непотребните безбедносни знаци можат да го одвлечат вниманието од оние коишто сè уште се релевантни.

Нивната големина, боја, симболи и текст (најчесто: „ОПАСНОСТ“, „ПРЕДУПРЕДУВАЊЕ“ или „ВНИМАНИЕ“) мора да бидат во согласност со важечките национални прописи за да се осигура дека, кога се правилно поставени, тие се доволно видливи од дадена далечина (вообичаено најмалку 1,5–2 метри за општите безбедносни знаци) и дека пренесуваат јасна и недвосмислена порака.

▶ **Слика 15. Примери за безбедносни знаци**

ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

МОТ изречно се залага за едукација и обука за БЗР^{19,20} не само на ниво на претпријатие, туку и во општиот образовен систем.

Ваквиот пристап е особено ефективен за зголемување на знаењето и вештините на работниците и работодавачите, како и за унапредување на свеста за важноста на безбедноста и здравјето при работа.

Во многу држави со усвоени стандарди на МОТ, работодавачите се законски обврзани да обезбедат обука за БЗР со која се постигнуваат конкретни, мерливи резултати за работниците.

Со едукацијата и обуката може да се подобрат безбедноста и здравјето при работа на работниците. Оваа студија, спроведена меѓу 300 шумски работници ангажирани во сеча на дрва во Јужна Африка, укажува на значително намалување на бројот на повреди при работа по воведувањето на програмите за едукација и обука за безбедност и здравје при работа (БЗР) во 2005 година. На графиконот десно, виолетовите столбови го прикажуваат бројот на повреди по година.

► **Слика 16. Повреди со изгубено време на шумско претпријатие пред и по годишната обука за безбедност воведена во 2005 година (2003-2013)**

Извор: Hloni Nkomo, MSc, Ivan Niranjana, DTech, and Poovendhree Reddy, PhD. *Effectiveness of Health and Safety Training in Reducing Occupational Injuries Among Harvesting Forestry Contractors in KwaZulu-Natal*. Континуирана едукација. Безбедност и здравје на работното место. Том 66, Бр. 10.

19. Конвенцијата бр. 155 им наложува на земјите-членки да преземат мерки за унапредување на едукацијата за БЗР на сите нивоа на едукација и обука.

20. Глобалната комисија на МОТ за иднината на трудот повикува на „формално признавање на универзалното право на доживотно учење и воспоставување ефикасен систем за доживотно учење“ (*Работа за посветла иднина*, Женева, 2019), стр. 20. Достапно на: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_662410.pdf.

Предностите од едукацијата и обуката вклучуваат психосоцијални придобивки како на пример мотивација, подготвеност за учество во БЗР активности, побезбедно/поздраво однесување и организација на работата.

За да биде успешна, обуката мора да е поддржана од работодавачите и од менаџерите и да е дел од работењето. Работниците и синдикатите треба да се активно вклучени и да придонесат, меѓу другото, со споделување на искуството на поискусните работници кои може да ја преземат улогата на ментори и обучувачи. Содржината и материјалите треба да се приспособат на специфичниот сектор на производство и неговите односни ризици, како и да се урамнотежат во поглед на теоријата и практиката, а пристапот при изнесувањето и презентирањето треба да е партиципаторен.

Обуката треба да се изведе на начин кој е лесно разбирлив и пристапен за сите учесници (на локалните јазици каде тоа е неопходно и преку мобилни единици во поодалечени рурални области).

Програмата за обука треба:

- ▶ да ги опфати сите припадници на претпријатието;
- ▶ да биде изведена од страна на компетентни лица;
- ▶ да вклучува ефикасна, навремена почетна обука, како и периодична обука за обновување на знаењата во соодветни временски интервали;
- ▶ да вклучува евалуација од страна на учесниците на нивното сопствено разбирање и задржување на знаења стекнати за време на обуката;
- ▶ да се разгледува периодично; прегледот треба да вклучува претставници од Одборот за безбедност и здравје при работа, онаму каде тој постои, а програмите за обука треба да се изменат согласно потребите со цел да се осигура нивна релевантност и ефективност;
- ▶ доколку е соодветно и да се докментира во однос на големината и природата на дејноста на претпријатието.

Обука треба да се обезбеди за сите учесници без никаков трошок и истата треба да се организира во текот на работното време. На овој начин ќе се постигне уверување дека работодавачите ги исполнуваат нивните одговорности за обука, без притоа ова да претставува товар за работниците во однос на време и финансии.

ВНАТРЕШЕН НАДЗОР ОД СТРАНА НА РАБОТОДАВАЧИТЕ

Работодавачите мора да обезбедат соодветен и адекватен надзор врз нивните работници.

Надзорниците треба да знаат што се очекува од нив во однос на безбедност и здравје. Тие треба да ја разбираат политиката за безбедност и здравје на работодавачот, која е нивната улога и како работодавачот сака да се управува безбедноста и здравјето при работа. Оттаму, тие можеби ќе имаат потреба од обука за специфичните опасности кои произлегуваат од процесите на претпријатието и начинот на кој се очекува ризиците да се контролираат.

Надзорниците треба да се уверат дека работниците за кои тие се одговорни ги разбираат ризиците поврзани со работната средина и мерките што се применуваат за нивна контрола. За нововработените, неискусните или младите работници, како и за лицата чиј мајчин јазик не е јазикот на земјата во која работат, најчесто е потребен поголем степен на надзор отколку за останатите.

Работодавачите треба да се уверат дека работниците знаат како да пријавуваат проблеми поврзани со безбедноста и здравјето при работа, а надзорниците да се запознаени со потенцијалните проблеми што можат да произлезат од недоволната запознатост со работата, неискуството и потешкотиите при комуникацијата. Воедно, надзорниците треба да проверуваат дали мерките за контрола на ризиците се ажурирани и дали правилно се применуваат, одржуваат и следат. Работодавачите треба да воспостават механизми за проверка дека работата што ја извршуваат изведувачите (надворешните изведувачи/подизведувачите) се одвива на безбеден начин.

Ефективниот надзор им овозможува на работодавачите да ја следат ефикасноста на спроведените обуки и да утврдат дали работниците ги поседуваат неопходните способности и компетенции за извршување на својата работа. Доколку надзорниците забележат непочитување на одредбите за безбедност и здравје при работа (БЗР), тие веднаш треба да преземат корективни мерки. На пример, заварувач кој работи без штитник не само што ја загрозува сопствената безбедност и здравје, туку го изложува на ризик и работодавачот, кој може да се соочи со зголемени трошоци за здравствена заштита, повисоки трошоци за осигурување, како и нарушување на угледот и имиџот на компанијата поради непочитувањето на безбедносните правила од страна на работникот.

ЛИЧНА ЗАШТИТНА ОПРЕМА (ЛЗО)

Последното ниво на контрола на ризиците е ЛЗО – индивидуална опрема која нуди заштита од опасностите на работното место и го намалува ризикот од повреди или нарушување на здравјето. Таа може да е наменета за заштита на различни делови од телото и вклучува, на пример, заштитни шлемови, заштитни очила, заштитни маски за лице, респиратори, антифони, заштитни престилки, сигурносни појаси, заштитни ракавици, заштитни чевли и чизми.

Како што беше наведено претходно (во делот за Хиерархијата на мерките за контрола), ЛЗО треба да се обезбеди единствено кога другите, поефикасни мерки за контрола на ризикот не се доволни за негово соодветно намалување. Во такви случаи, работодавачот е одговорен да им обезбеди на работниците соодветни средства за лична заштита од конкретната опасност (на пример, бучава, прашина или хемикалии).

ЛЗО мора да е во согласност со националното законодавство и да ги исполнува националните или, кога е применливо, меѓународните стандарди. Таа треба да биде соодветна и да обезбедува ефикасна заштита (на пример, заштитни чевли за персоналот во кујните во прехранбената индустрија, кои штитат од пад на тешки предмети, како што се големи метални садови и апарати, како и од лизгање и изгореници предизвикани од истурање жешки течности). ЛЗО треба да биде со соодветна големина за корисникот (на пример, треба да се обезбеди избор од различни големини на заштитни ракавици за да одговараат на сите работници, вклучително и на жените), да им се обезбедува бесплатно на работниците и да се одржува и заменува навремено согласно потребите.

Работниците мора да добијат обука за правилната употреба, одржување, чување и отстранување на ЛЗО. Секој недостаток или оштетување (на пример, дупки во изолациските ракавици што се користат при работа со електрична енергија) треба веднаш да се пријави кај работодавачот или надзорникот, бидејќи неговото игнорирање може да доведе до сериозни повреди или други штетни последици.

Треба да се има предвид дека личната заштитна опрема претставува последна линија на одбрана од опасностите на работното место.

► **Слика 17. Работници кои носат различен вид на ЛЗО****ЧЕКОР 4: ЗАВЕДЕТЕ КОЈ Е ОДГОВОРЕН ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА МЕРКИТЕ ЗА КОНТРОЛА И ВРЕМЕНСКАТА РАМКА**

Во оваа фаза, мерките за контрола на ризици по безбедноста и здравјето избрани во Чекор 3 треба да се спроведени од страна на работодавачот, а одговорноста за нивното спроведување вообичаено се доделува на надзорник или менаџер или на Одборот за безбедност и здравје при претпријатието. Треба да се воспостави разумна временска рамка по воспоставувањето на мерките за контрола, треба да се заведе и датумот за идно повикување бидејќи, меѓу другото, овие информации може да бидат побарани од инспекторите со цел да се потврди усогласеноста со законските прописи.

Како резиме, следново треба да е јасно воспоставено и заведено:

- лицата кои ќе го преземат дејствието во претпријатието;²¹ името и презимето, како и работната позиција на тоа лице треба да се заведени и во табелата за проценка на ризици (на пример, Менаџер: Маргарет Чанг; Надзорник: Роберт Ачебе);

²¹ Работодавачите вообичаено ги доверуваат овие задачи на менаџери или надзорници кои имаат соодветно знаење и вештини за БЗР.

- ▶ целниот датум до кој ќе се преземе дејствието, на пример 20/12/2020;
- ▶ датумот на кој е спроведена мерката за контрола на ризици: на пример, 01/11/2020.

Чекор 1		Чекор 2		Чекор 3		Чекор 4				
Кои се опасностите?		Кој би можел да биде повреден и како?		Што веќе преземате?		Кои дополнителни дејствија се неопходни?		Кој го презема дејствието	Кога се презема дејствието	Завршено
Изложеност на дрвна прашина		Сите работници (35) се изложени на ризик од респираторни заболувања, како на пример астма, поради вдишување на дрвна прашина. Машино операторите (15) се изложени на повисок ризик од изложеност. Прашината од тврди дрвни подови може да предизвика рак, особено во носната шуплина (областа на носот).		• Прашината редовно се вшмукува. • Достапни се опремени простории за измивање и тушеви. • Се обезбедуваат маски за прашина за една употреба и истите редовно се заменуваат		• Опремите ја секоја машина која генерира прашина со опрема за извлекување на прашина (локална издувна вентилација). • Потсетете ги вработените дека никогаш не треба да го метат подот, туку да користат правосмукалка. • Уверете се дека машино операторите се соодветно обучени за користење и основно одржување на опремата за извлекување на прашина		Менаџерот М. Чанг	20/11/2020	15/09/2020
								Надзорникот Р. Ачебе	01/10/2020 (веднаш)	01/10/2020
								Менаџерот М. Чанг	31/12/2020	30/09/2020
Чекор 5: Заведете ги вашите наоди, следете ги и разгледувајте ги, а потреба и ажурирајте ги.										

ЧЕКОР 5: СЛЕДЕЊЕ И ПРЕГЛЕД НА ВАШАТА ПРОЦЕНКА НА РИЗИЦИ И НЕЈЗИНО АЖУРИРАЊЕ ПО ПОТРЕБА

Секој чекор од проценката на ризици и релевантните информации мора да се заведуваат и да им се достапни на работниците, надзорниците и инспекторите за БЗР. Табелата дадена како примерок погоре може да послужи за оваа цел и е лесна за користење.

Во практика, со проценката на ризици ќе се идентификуваат многу опасности за кои треба да се преземат дејствија. Некои од нив кои се вообичаени за различните видови на претпријатија се изложеноста на хемикалии, бучава, лизгања, сопнувања и падови, возила, електрични проблеми и пожар. Како што беше наведено погоре, оценките на ризици треба да се приспособат на потребите на секое едно поединечно претпријатие.

Чувањето на проценките на ризици во евиденцијата укажува дека сите значајни опасности се идентификувани и соодветно третирани, земајќи ги предвид бројот на засегнати лица и нивните ранливости, како и дека мерките за контрола се соодветни, а преостанатиот ризик е низок. Оваа писмена евиденција е корисна за работодавачите, раководителите, работниците и инспекторите. Таа ја потврдува посветеноста на сите во претпријатието во насока на обезбедување безбедна и здрава работна средина во согласност со законските прописи.

СЛЕДЕЊЕ НА ЕФЕКТИВНОСТА НА МЕРКИТЕ ЗА КОНТРОЛА

Воедно, важно е да се следи ефективностa на мерките за контрола на ризици и да се осигура нивно континуирано одржување. Дали подобрувањата идентификувани при проценката на ризици биле успешни? Односно, дали за секоја од идентификуваните опасности, ризиците се намалени и дали целната група или целните групи се подобро заштитени? Лицата кои изведуваат инспекции на работното место треба да проверат дали работниците ги применуваат мерките за контрола кои, согласно проценката на ризици, се веќе воспоставени или треба да се воведат. Овој мониторинг не треба да го вршат само работниците и членовите на Одборот за безбедност и здравје при работа, туку и менаџерите и надзорниците. Неговата зачестеност ќе зависи од наодите од инспекцијата; доколку се воспоставени ефективни мерки за контрола и работниците ги разбираат опасностите и ризиците, зачестеноста на мониторингот може да се намали. Спротивно на тоа, доколку не се применуваат мерки за контрола и во претпријатието има необучени работници, мониторингот ќе треба да се спроведува почесто.

Корисно е ефективностa на мерките за контрола да се оценува како квантитативно, така и квалитативно.

„Показателите за напредокот“ се мерливи и оценливи податоци кои овозможуваат да се процени ефективностa на политиката за безбедност и здравје при работа на претпријатието и да се утврди дали се постигнуваат нејзините цели во областа на БЗР. Тие можат да се добијат од различни извори, вклучувајќи евиденција за повреди при работа и професионални заболувања, број на изработени или ревидирани проценки на ризици, инспекции на работните места и јавна статистика. Овој вид на показатели треба да се дефинира и измери при почетното следење, а потоа периодично да се следи за да може да се утврдат промените со текот на времето (на пример, трендовите на повреди при работа по воведувањето редовни обуки за БЗР за работниците). Показателите за напредокот треба јасно да се поврзани со областа што ја мерат, да ги опфаќаат и квалитетот и квантитетот, да ги одразуваат резултатите во различни сектори и да се темелат на квалитетни и веродостојни податоци. На пример, доколку повредите или професионалните заболувања не се пријавуваат во целост, податоците нема да ја отсликуваат реалната состојба и обемот на проблемот ќе биде потценет.

Со споредување на податоците во одреден временски период, тимот што ја спроведува проценката на ризици може да добие претстава за тоа колку успешно претпријатието ги контролира своите ризици. Се препорачува тимот што ја спроведува проценката да постави реални цели, како што е обучување на сите нововработени во рамките на одреден временски период, бидејќи со тоа ќе се олесни развојот на соодветни показатели (на пример, бројот на нововработени кои постигнале највисок резултат на тестирањето за актуелните ризици во претпријатието, вклучувајќи ги психосоцијалните и мускулно-скелетните ризици). Темите што можат да бидат предмет на показателите ги опфаќаат работниците, работното место, машините и работните постапки, инспекциите на работните места, мерките за контрола, усогласеноста со законските прописи, безбедносните информации што им се даваат на посетителите и доброволните стандарди.

Други клучни показатели кои треба да се следат се постоењето на заеднички Одбор за БЗР сочинет од работници и од раководството и/или Политика за БЗР, бројот на проценки на ризици, инспекции на работното место, небезбедни дејствија, состојбата на патиштата за евакуација при вонредни состојби, користењето на ЛЗО, несреќи и за малку избегнати несреќи, како и нивни последователни истраги.

ПРЕГЛЕД И АЖУРИРАЊЕ НА ПРОЦЕНКАТА НА РИЗИЦИ

Проценките на ризици не се еднократни активности; тие мора да се прегледуваат, а доколку е неопходно и да се изменуваат најмалку на годишна основа или почесто во одредени случаи (на пример, при воведување на нова опрема, супстанции и/или процедури).

ЗДРАВСТВЕН НАДЗОР

Лекарите по медицина на трудот, медицинските сестри и останатите обучени здравствени работници во работната средина треба активно да работат на унапредување на здравјето на работниците, како и на откривање и/или лекување на повредите при работа и професионалните заболувања. Активностите за здравствен надзор вклучуваат лекарски прегледи (пред распоредување на работно место, периодични, по потреба, при враќање на работа по подолго отсуство од здравствени причини и по престанок на работниот однос), како и специфични тестирања и инструментални испитувања кога тоа е потребно. Работодавачите се одговорни за работниците да ги добијат законски пропишаните здравствени услуги.

Резултатите од лекарските прегледи и сите останати медицински информации и податоци се строго доверливи и не смеат да се користат за дискриминација на работник. Како и да е, тие можат да им бидат ставени на располагање на работниците и нивните претставници во збирна, анонимизирана форма (без можност за идентификација на поединци) заради информативни цели (на пример, видот и бројот на повреди при работа во текот на една година). Медицинската документација мора да се чува на безбедно, заклучено место и постојано да биде заштитена, вклучително и кога податоците се обработуваат или се чуваат на компјутер или друг дигитален медиум. Таа треба да се чува за идна референца, а работниците мора да имаат право на пристап до сопствената медицинска документација. Медицинската документација од областа на медицината на трудот е исто така значајна за научни студии и истражувања.

Не постои посебен образец за Чекор 5, но евидентирањето и редовното ажурирање на сите пет чекори претставува доказ за посветеноста на претпријатието во насока на континуирано унапредување на безбедноста и здравјето при работа (БЗР).

Чекор 1	Чекор 2	Чекор 3		Чекор 4		
Кои се опасностите	Кој би можел да биде повреден и како?	Што веќе се презема?	Кои дополнителни дејствија се неопходни?	Кој го презема дејствието	Кога се презема дејствието	Завршено
Чекор 5	Следење и преглед на проценката на ризици и нејзино ажурирање по потреба					

► 4. СИСТЕМИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО БЗР

Проценката на ризици претставува основен столб на БЗР на ниво на претпријатие. Доколку нема заложби и посветеност од страна на работодавачите, менаџерите и работниците и се нема јасна слика за опасностите, ризиците и ефикасноста на мерките за контрола, секој напредок ќе е само привремен и веројатно нема да доведе до никакво одржливо подобрување. Со проценката на ризици се воведува систематски пристап кој се темели на мерливо и ефективно делување кое е полезно не само за безбедноста и здравјето, туку и за продуктивноста.

МОТ има издадено упатства за унапредување на БЗР на национално ниво и на ниво на претпријатие. Овие упатства се директно релевантни за МСП и имаат за цел+:

- (а) Да дадат насоки и упатства за интегрирање на елементите од Системот за управување со БЗР во [претпријатието] како сегмент од политиките и системите на управување; и
- (б) Да ги мотивираат сите припадници на [претпријатието], особено работодавачите, раководниот персонал, работниците и нивните застапници за примена на соодветни начела и методи за БЗР со цел континуирано подобрување на БЗР успешноста.²²

► 4.1 СИСТЕМИ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО БЕЗБЕДНОСТА И ЗДРАВЈЕТО ПРИ РАБОТА (СУБЗР); ДЕФИНИЦИИ И ЦЕЛИ

ШТО ПРЕТСТАВУВА СУБЗР?

Системите за управување честопати се користат во процесите на донесување одлуки и во секојдневниот живот, на пример при купувањето на опрема, проширување на бизнисот или при избор на нов мебел. Воспоставувањето на СУБЗР се темели на критериуми, стандарди и показатели за успешност за БЗР. Тој цели кон обезбедување на логичен и пристапен метод за проценка и подобрување на успешноста при спречувањето на инциденти и несреќи на работното место по пат на ефективно управување со опасностите и ризиците на работното место и се користи за *донесување одлуки* за тоа што треба да се преземе и најдобриот начин да се постигне тоа; следење на напредокот кон воспоставените цели; *оценување* на преземените чекори, како и *идентификување* на областите за подобрување. Системот може да се прилагодува на промените во претпријатието и доколку е неопходно и на законските барања.

БЗР, вклучително и усогласеноста со националните закони и регулативи, претставува одговорност и обврска на работодавачот,²³ кој треба да покаже нагласена заложба кон активностите за БЗР на ниво на претпријатие и воведување на соодветни механизми за воспоставување на СУБЗР. Примарните елементи на овој систем се прикажани подолу.

22. МОТ: Начела за Системи за управување со безбедноста и здравјето при работа, ILO-OSH 2001 (веб-страница), Дел 1: „Цели“. Достапно на: https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/normative-instruments/WCMS_107727/lang--en/index.htm

23. Работниците исто така имаат свои одговорности, како што е пропишано во Член 19(а) од Конвенцијата бр. 155 “[Работниците, во текот на изведувањето на својата работа, соработуваат со работодавачот во однос на исполнување на доделените обврски”.

► **Figure 18. The ILO Guidelines on OSHMS: The continual improvement cycle**

СУБЗР претставува логична кутија со разновидни алатки кои се флексибилни и може да се прилагодат на големината и дејноста на претпријатието и да се сосредоточат на сите опасности и ризици поврзани со ваквата дејност. Со СУБЗР се постигнува уверување дека:

- мерките за спречување и заштита се спроведуваат на ефикасен и конзистентен начин;
- политиките се воспоставени;
- направени се заложби;
- сите фактори на работното место се земени предвид при проценката на опасностите и ризиците;
- раководството и работниците се вклучени во процесот во рамките на своите односни нивоа на одговорност.

► 4.2 ПОЛИТИКА ЗА БЗР НА ПРЕТПРИЈАТИЕТО

Со цел да се осигура прифаќање на целите од Политиката за БЗР, работодавачот треба да ја воспостави по пат на процес на размена на информации и дискусија со работниците. Политиката треба да:

- (а) е специфична за [претпријатието] и соодветна за неговата големина и природата на неговите дејности;
- (б) е концизна, јасно напишана, датумирана и во сила со потпис и овластување на работодавачот или на лицето со највисока позиција во [претпријатието];
- (в) поставена и лесно достапна за сите лица на работното место;
- (г) се разгледува во однос на нејзината континуирана соодветност;
- (д) достапна на сите релевантни надворешни заинтересирани страни.²⁴

Воедно, како минимум, треба да ги вклучува следните главни начела и цели за кои [претпријатието] се залага:

- (а) Заштита на безбедноста и здравјето на сите припадници на [претпријатието] по пат на спречување на работни повреди, нарушено здравје, професионални заболувања и инциденти;
- (б) Усогласеност со релевантните национални закони и регулативи за БЗР, доброволни програми, колективни договори за БЗР и други барања на кои [претпријатието] се обврзува;
- (в) уверување дека се консултирани работниците и нивните претставници со нивно охрабрување за активно учество во сите елементи од системот за управување со БЗР;
- (г) континуирано подобрување на работната успешност на системот за управување со БЗР.

СУБЗР треба да е компатибилен со и интегриран во останатите системи за управување во [претпријатието].²⁵

Политиката за БЗР треба да е јасно напишана и да е соодветна за целното претпријатие, како и да е доставена до сите за секој еден вработен да има можност да се запознае со неа.²⁶ Доколку станува за збор за ограничена писменост или визуелна попреченост на работникот, треба да се искористи вербалната комуникација за цели на запознавање и споделување. Политиката треба да е видливо истакната насекаде на работното место со цел да служи како постојан потсетник за сите.

24. МОТ: *Насоки за системи за управување со безбедноста и здравјето при работа*, Дел 3.1: „Политика за безбедност и здравје при работа”.

25. Ibid.

26. Примерок од Изјава за политика од Националната извршна агенција за безбедност и здравје при работа на Обединетото Кралство е достапна на: <https://www.hse.gov.uk/simple-health-safety/policy/example-policy-statement.pdf>

РОДОВО-СЕНЗИТИВЕН ПРИСТАП

Препознавањето на разноликоста, вклучително и родовите разлики, кај работната сила е од суштинско значење за гарантирање на безбедноста и здравјето на работниците и на работничките. Иако е постигнат одреден напредок во оваа област, МОТ се на верување дека може и треба повеќе да се направи. Родовите разлики треба да се разгледуваат при изработката на политики за БЗР и стратегии за превенција.

Со родово-сензитивниот пристап се препознаваат и се укажува на разликите помеѓу работниците и работничките, а со цел да се идентификуваат БЗР ризиците и да се спроведат ефективни решенија; поради различните работни места и работни обврски кои тие ги имаат и нивните различни општествени улоги, очекувања и одговорности, тие може да се изложени на различни физички и психолошки ризици на работното место за кои може да има потреба од различни мерки на контрола.

Со ваквиот пристап исто така се препознава и половата поделба на трудот, биолошките разлики, моделите на вработување, општествените улоги и општествените структури кои придонесуваат за родово-специфични обрасци на опасности и ризици при работа кои мора да се имаат предвид во насока на постигнување ефикасност на политиките за БЗР и стратегиите за превенција.

УЧЕСТВО НА РАБОТНИЦИТЕ И ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ЗАЕДНИЧКИ ОДБОР ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЈЕ (ЗОБЗ)

Учеството на работниците е клучен елемент од СУБЗР. Работодавачите треба да се уверат дека работниците и претставниците за безбедност и здравје при работа се консултирани, е информирани и обучени во однос на сите аспекти на БЗР, вклучувајќи

Учеството на работниците е централен елемент од СУБЗР. Работодавачите треба да се уверат дека работниците и нивните претставници за безбедност и здравје при работа се консултирани, информирани и обучени за сите аспекти на БЗР, вклучително и механизми за вонредни ситуации, а воедно и дека имаат доволно време и ресурси за активно учество во организацијата, планирањето и имплементацијата, како и евалуацијата и подобрувањето на системот.

Во таа насока, работодавачите треба да преземат мерки за воспоставување и ефикасно функционирање на заеднички одбор за безбедност и здравје (ЗОБЗ)²⁷ а воедно да ги признаат претставниците на работниците за безбедност и здравје во согласност со националните закони и практика. ЗОБЗ се советодавни тела сочинети од еднаков број на претставници на раководството и на работниците со заедничка цел управување и промовирање на БЗР за работната сила во целост. Тие треба да вклучуваат стручни лица за БЗР онаму каде тие се достапни и/или каде тоа е законска обврска, а нивните членови вообичаено би биле работниците и раководителите со најголемо знаење за опасностите и ризиците на работното место, како и за начелата и регулативите за БЗР. ЗОБЗ претставува можност за работниците активно да учествуваат во политиките и одлуките за БЗР на претпријатието. Записите од состаноците и донесените одлуки треба да се чуваат и треба да се изведуваат инспекции на работното место на редовна основа.

27. The ILO *Guidelines on occupational safety and health management systems* define a “safety and health committee” as “[a] committee with representation of workers’ safety and health representatives and employers’ representatives established and functioning at organization level according to national laws, regulations and practice” (p. 19).

ЗОБЗ е партиципативен механизам и претставува израз на заложба кон БЗР. Неговото постоење се поврзува со пониска инциденца на несреќи при работа.

Студиите имаат покажано дека партиципативните пристапи доведуваат до подобрена работна успешност на БЗР при постоење на СУБЗР, а особено кај синдикалните работни места. Целосното учество на работниците силно се охрабрува во сите стандарди на МОТ кои се однесуваат на БЗР.²⁸

СУБЗР не може соодветно да функционираат без ефективен социјален дијалог со ЗОБЗ и со останати механизми (на пример, колективно договарање). Работниците и нивните претставници треба да имаат можност целосно да учествуваат во управувањето со БЗР на ниво на претпријатие по пат на директна вклученост и консултации. СУБЗР не може да е успешен доколку сите засегнати страни немаат дозначени јасно дефинирани одговорности во однос на неговото работење.

Со цел ЗОБЗ да е ефективен, важно е да се обезбедат соодветни информации и обука, како и да се воспостави ефективен социјален дијалог и механизми за комуникација, а работниците и нивните претставници да се вклучени во спроведувањето на мерки за БЗР. Надворешните засегнати страни (на пример, регулаторите, подизведувачите, соседните заедници и организации, клиенти и комитенти) треба исто така да учествуваат во спроведувањето на информациските и комуникациски мерки.

Обуката за БЗР на сите нивоа, од самото раководство до работниците, претставува значаен фактор во спроведувањето на која било програма за БЗР. Оваа обука треба да се обезбедува тековно со цел да се осигура познавање на системот, а насоките треба да се ажурираат и да претставуваат одраз на промените во претпријатието.

ОРГАНИЗАЦИЈА

Одговорност и отчетност: Работодавачот треба да ја сноси севкупната одговорност за заштита на безбедноста и здравјето на работниците, предводење на активностите за БЗР и постигнување уверување дека БЗР е секторска раководствена одговорност која е позната и прифатена на сите нивоа.

Надлежност²⁹ и обука: Барањата за надлежност за БЗР треба да се дефинирани од страна на работодавачот и треба да се воспостават и одржуваат механизми со цел осигурување дека релевантните лица се надлежни да ги исполнуваат своите одговорности во однос на безбедноста и здравјето.

Документација: Документацијата за БЗР треба да се воспостави, да се одржува, да се прегледува и да се ревидира во однос на големината на претпријатието и природата на неговите дејности.

Овие документи треба да се достават и да се постојано достапни на сите соодветни или засегнати работници. Тие може да ја опфаќаат политиката за БЗР и дозначените одговорности; значајни опасности и ризици на работното место, како и механизми за нивно спречување и

28. Особено во Конвенцијата бр. 155, Препорака за безбедност и здравје при работа, 1981 (Бр. 164) и *Насоките за системи за управување со безбедноста и здравјето при работа* на МОТ.

29. Во *Насоките за системи за управување со безбедноста и здравјето при работа* на МОТ, надлежното лице се дефинира како „лице со соодветна обука и доволно знаење, искуство и вештини за изведување на одредена работа. стр. 19).

контрола (проценки на ризици); евиденција за активности за БЗР (инспекции на работното место); повреди поврзани со работата, нарушено здравје, болести и инциденти; национални закони и регулативи за БЗР; податоци за здравствен надзор; евиденција за изложеност и следење на работната средина; како и технички и административни процедури, насоки и останати релевантни интерни документи со упатства.

Комуникација: Треба да се воспоставени и да се почитуваат механизми и процедури за прием, документирање и соодветен одговор на надворешна комуникација во врска со БЗР; уверување дека е воспоставена внатрешната комуникација во однос на информации за БЗР помеѓу релевантните нивоа и функции на работното место; како и уверување дека загриженостите, идеите и информациите добиени од работниците и нивните претставници за БЗР се примени, разгледани и соодветно третирани.

ПЛАНИРАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Првичен преглед: Системот и механизмите за управување со БЗР треба да се оценат по пат на првичен преглед со цел да се добие еден вид на појдовна основа за мерење на континуираното подобрување. Онаму каде ваков систем не постои, првичниот преглед треба да служи како основа за негово воведување. Прегледот треба да го изведуваат компетентни лица во консултација со работниците и/или нивните претставници.

Планирање, развој и спроведување на системот: Целта на планирањето е да се изгради СУБЗР со кој се поддржуваат:³⁰

- ▶ усогласеноста со националните закони и регулативи како минимум;
- ▶ елементите на Системот за управување со БЗР на [претпријатието]; и
- ▶ континуираното подобрување на успешноста во поглед на БЗР.

Механизмите за соодветно и адекватно планирање на БЗР треба да се темелат на резултатите од првичниот преглед, последователните прегледи или други достапни податоци. Овие механизми за планирање треба да придонесат за обезбедување заштита на безбедноста и здравјето при работа и да го опфатат развојот и спроведувањето на сите аспекти на СУБЗР.

Цели во областа на безбедноста и здравјето при работа: Согласно Политиката за БЗР и почетните или последователни прегледи, треба да се утврдат мерливи цели и барања во областа на безбедноста и здравјето при работа, специфични за работното место. Тие треба да се во согласност со националните закони и прописи, да се насочени кон континуирано подобрување на заштитата на безбедноста и здравјето на работниците, да се реални и остварливи, да се документирани и споделени на сите релевантни функции и нивоа во организацијата, како и периодично да се оценуваат а, доколку е потребно, и да се ажурираат.

Опасностите и ризиците по безбедноста и здравјето на работниците треба да се идентификувани, проценките на ризиците да се спроведуваат континуирано, а мерките за превенција и заштита да се применуваат во согласност со хиерархијата на мерките за контрола. Спречувањето на опасностите и процедурите или механизмите за контрола треба:

- ▶ да се прилагодени на опасностите и ризиците кои се јавуваат во претпријатието;
- ▶ редовно да се разгледуваат, а по потреба да се изменуваат;

30. МОТ: Насоки за Системи за управување со безбедноста и здравјето при работа, Дел 3.8: „Планирање, развој и имплементација на системи“.

- ▶ да се усогласени со националните закони и регулативи и да се одраз на добри практики;
- ▶ да ја отсликуваат моменталната состојба во однос на знаење, вклучувајќи и информации и извештаи од инспекциите на трудот, од службите за безбедност и здравје при работа, како и останати тела, согласно ситуацијата.

ЕВАЛУАЦИЈА

Треба да се изготват, воспостават и периодично да се преиспитуваат постапки за редовно следење, мерење и евидентирање на успешноста во областа на безбедноста и здравјето при работа (БЗР). Одговорностите и овластувањата за следење на различните нивоа на управувачката структура треба јасно да се распределат, а раководството да сноси одговорност за нивното спроведување.

При истрагите на повредите при работа, нарушувањата на здравјето, професионалните заболувања и инцидентите поврзани со работата, како и нивното влијание врз успешноста во областа на БЗР, треба да се идентификуваат и документираат сите недостатоци или пропусти во системот за управување со безбедноста и здравјето при работа (СУБЗР). Тие треба да ги спроведуваат компетентни лица, со соодветно учество на работниците и нивните претставници. Доколку постои Заеднички одбор за безбедност и здравје при работа (ЗОБЗР), тој треба да ги разгледа резултатите од истрагата и да даде соодветни препораки. Податоците од истрагата и препораките потоа треба да им се достават на надлежните страни за преземање корективни мерки, да се опфатат при преиспитувањето од страна на раководството и да се земат предвид во процесот на континуирано подобрување.

РЕВИЗИЈА

„Ревизијата“ претставува следење на процесот од страна на надлежно независно лице или тим. Периодичната ревизија помага да се утврди дали СУБЗР и неговите елементи се воспоставени и дали се соодветни и ефективни во однос на заштитата на безбедноста и здравјето на работниците и во однос на спречувањето на инциденти. Тие обезбедуваат начин за мерење на успешноста на системот со текот на времето и предлагаат поправни дејствија и нови цели за натамошно подобрување.

Механизмите за спроведување на периодични ревизии на секој поединечен елемент од СУБЗР треба да се воспоставени со цел да се оцени успешноста и ефективноста на системот. Треба да се изработат политика и програма за ревизија, вклучително и утврдување на надлежноста на ревизорот, опсегот на ревизијата, зачестеноста на ревизиите, ревизорската методологија и известување.³¹

ПОКАЗАТЕЛИ НА НАПРЕДОКОТ³²

Показателите за напредокот во однос на БЗР не треба да се ограничат на оние со кои се мерат трендовите во несреќи при работа и професионални заболувања или присуството и управувањето со опасности и ризици во претпријатието. Со нив треба да се мерат аспекти на СУБЗР, како на пример воспоставувањето и успешноста на ЗОБЗР (на пример, бројката на редовни состаноци и донесени одлуки), ажурирање на материјалите за обука, решени

31. Примерок од ревизија („Алатка за ревизија на безбедноста и здравјето“) која се користи во Управата за безбедност и здравје при работа при Министерството за труд на САД (OSHA) е достапен на: https://www.osha.gov/shpguidelines/docs/SHP_Audit_Tool.pdf

32. Видете погоре под Следење на ефективноста на мерките за контрола .

проблеми со усогласеност, програми за унапредување на здравјето, почитување на доброволните стандарди за безбедност и кампањи за подигање на свеста.

Ревизиите на раководството треба да се изведуваат периодично со цел да се оцени севкупната стратегија за СУБЗР и да се утврди дали ги исполнува планираните цели во однос на работењето и потребите на работната сила. Овие ревизии треба да се темелат на прибриани податоци и да се преземе дејствие за време на периодот на разгледување и по утврдувањето на аспектите и приоритетите кои треба да се изменат со цел да се подобри успешноста и да се постигнат целите.

► 4.3 КОН КОНТИНУИРАНО ПОДОБРУВАЊЕ НА БЗР

Превентивни и поправни дејствија: Треба да се воспостават и одржуваат механизми за превентивни и корективни мерки коишто произлегуваат од следењето и мерењето на успешноста на Системот за управување со безбедноста и здравјето при работа (СУБЗР), ревизиите и прегледите. Доколку со оценувањето се покаже дека мерките за превенција и заштита се несоодветни, работната дејност треба повторно да се процени, а поправните мерки (во согласност со Хиерархијата на мерките за контрола) да се преземат, навремено да се спроведат и соодветно да се документираат.

Механизмите за континуирано подобрување на СУБЗР и неговите поединечни елементи треба да ги земат предвид целите на системот, како и информациите и податоците собрани во рамките на секој негов елемент. Ова ги вклучува резултатите од проценките, мерењата на успешноста, истрагите, препораките од ревизиите и прегледите од страна на раководството; измените во националните закони, прописи и колективни договори; новите информации; значајните технички или административни промени во работните дејности; како и резултатите од програмите за заштита и унапредување на здравјето. Процесите и успешноста во областа на безбедноста и здравјето при работа, исто така, треба да се споредуваат со други иницијативи насочени кон подобрување на резултатите во оваа област.

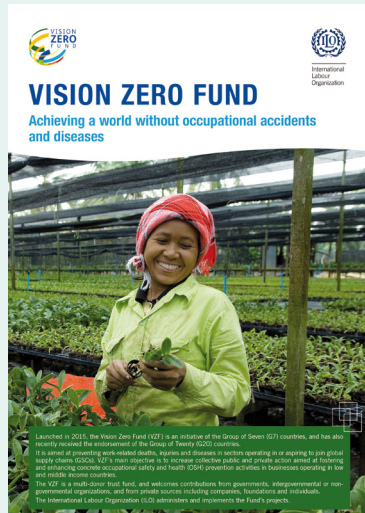
Системите за управување со безбедноста и здравјето при работа (СУБЗР) претставуваат логична и корисна алатка за поттикнување на континуирано подобрување на безбедноста и здравјето при работа на ниво на претпријатие. Механизмите за промовирање на нивната примена се разликуваат – од законски барања до доброволно усвојување. Клучни предуслови за нивна успешна примена се посветеноста на раководството и активното учество на работниците во заедничкиот процес на имплементација. Сè поголем број држави ги интегрираат СУБЗР во своите национални програми за безбедност и здравје при работа со цел да го поттикнат развојот на одржливи механизми за унапредување на безбедноста и здравјето при работа во претпријатијата.

Со зголемувањето на свеста на меѓународно ниво за потребата од подобрување на безбедноста и здравјето при работа за сите, вклучително и долж глобалните ланци на набавки,³³ се развива нова визија што го оспорува старото уверување дека професионалните несреќи и заболувања се неизбежни. Фондот „Визија нула“³⁴ работи кон остварување на целта за нула смртни случаи и тешки повреди и заболувања поврзани со работата, преку подобрување на практиките и условите за безбедност и здравје при работа.

33. Поимот „глобални ланци на набавки“ се однесува на прекуграничната организација на дејствијата неопходни да се произведат одредени добра или услуги и да им се достават на корисниците по пат на влезни информации и различни фази на изработка, производство и достава.

34. 34. Фондот „Визија Нула“ на МОТ ги „обединува владите, организациите на работодавачи и работници, компаниите и останати засегнати страни во насока на заедничко напредување кон визијата за постигнување нула сериозни и фатални несреќи поврзани со работата, повреди и професионални заболувања во глобалните ланци на набавки“ (<https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/how-the-ilo-works/departments-and-offices/governance/labadmin-osh/programmes/vzf/lang--en/index.htm>).

- **Слика 19. Сузбивање на закоравеното верување дека несреќите при работа и професионалните заболувања се неизбежни**

▶ ЛИСТА НА ИДЕИ ЗА ПОДОБРУВАЊА

Проценка на ризици	
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Воведување на Систем за управување со безбедноста и здравјето при работа (СУБЗР) на работното место	
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

- ▶ Утврдување на неодложни, високоризични прашања.
- ▶ Идентификувајте ги „лесно остварливите можности“ со поставување на следниве прашања:
 - ▶ Колку е веројатно дека ќе се постигне подобрување?
 - ▶ Дали може веднаш да започнам со спроведување?
 - ▶ Дали може да ги споведам без поголема инвестиција?
 - ▶ Дали почетните резултати ќе се видливи по еден месец?
- ▶ За секоја идеја за подобрување, доделете 0, 1 или 2 ѕвезди* за секое едно од горните прашања.
- ▶ Изберете шест до десет подобрувања.
- ▶ Дискутирајте и договорете се со останатите од тимот.
- ▶ Користете ги ѕвездите за да добиете показател за подобрувања кои може брзо да се реализираат.
- ▶ Заведете ги идеите за приоритетни подобрувања, како и неопходните дејствија со користење на примерокот за План за подобрување на претпријатија (ППП). (видете подолу).

► ПРИМЕР ЗА ПЛАН ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРЕТПРИЈАТИЈА (ППП)

Пови-кување.	Проект и под-активности	Одговорно лице	Показател на напредокот	Почетен датум	Планиран краен датум	Реален краен датум	Коментари
Воспоставување на Заеднички одбор за безбедност и здравје (ЗОБЗ)							
1.1	Договорете состаноци на секторските синдикални претставници со тројца директори за утврдување на членството на ЗОБЗ	Вработените Директорот	• Одржани два состанокa и заведени одлуки • Најмалку 90% присутни на секој од состаноците	10/1/11	10/3/11	26/2/11	Синдикалните претставници да ги водат состаноците и да се во потрага по заинтересирани работници од секој сектор
1.2	Утврдување на буџет и работно време за работењето на Одборот	Вработените Директорот	Предлог во писмена форма доставен на состанок на синдикалните претставници со директорите	10/1/11	10/3/11	21/2/11	Предлозите се разгледуваат и треба да се финализираат на иден состанок
Проценка на ризици							
2.1	Утврдување на сектор од фабриката за пилот-проценка на ризици	Менаџер на производство / Менаџер за БЗР	• Одржани два состанокa и заведени одлуки	10/1/11	12/1/11	14/2/11	Извештај кој ќе се разгледа на следниот состанок на директорите и синдикалните претставници
2.2	Целосна проценка на ризици за производствената линија	Менаџер на производство / Менаџер за БЗР	Завршен примерок за проценка на ризици и преземени дејствија	15/1/11	28/1/11	21/2/11	

КОРИСНИ ЛИНКОВИ

Меѓународна организација на трудот (МОТ). 2014. *Водич во 5 чекори за работодавачи, работници и нивните претставници за спроведување на проценки на ризици на работното место* (Женева). Достапно на: https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/publications/WCMS_232886/lang--en/index.htm.

----. *Листа за проверка на дејствија: Противпожарна безбедност* (Женева). Достапно на: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_194782.pdf.

----. 2012. *Енциклопедија на безбедноста и здравјето при работа* (Женева). Достапно на: <https://iloencyclopaedia.org/>.

----. 2013. *Пакет за обука за проценка на ризици на работното место и нивно управување во мали и средни претпријатија* (Женева). Достапно на: https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/resources-library/training/WCMS_215344/lang--en/index.htm.

----. 2016. *Личната заштитна опрема ви помага да останете безбедни и здрави* (Женева). Достапно на: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/instructionalmaterial/wcms_537874.pdf.

----. 2017. *Листа за проверка за паметни дејствија, Во Глобалниот прирачник за WISE: Подобрувања на работата во мали претпријатија* (Женева), стр. 8. Достапно на: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/instructionalmaterial/wcms_621054.pdf.

----. 2020. *Безбедност и здравје при работа – Водич за инспектори на трудот и останати засегнати страни* (Женева). Достапно на: <https://www.ilo.org/global/topics/labour-administration-inspection/resources-library/publications/guide-for-labour-inspectors/lang--en/index.htm>.

Светска здравствена организација (СЗО). 2020. *Здравствени теми: Здравје при работа* (Женева). Достапно на: <https://www.who.int/health-topics/occupational-health>.

► ДОДАТОЦИ

► ДОДАТОК I: ПРИМЕР ЗА ФОРМУЛАР ЗА ПРИЈАВА НА ИНЦИДЕНТ НА РАБОТНОТО МЕСТО

Упатства

Пополнете го овој формулар за да пријавите инцидент на работното место кој доведува до повреда, болест, опасна појава или за малку избегната несреќа. Пополнетиот формулар вратете го назад до:

Овој формулар служи за документирање на (изберете ги сите што се релевантни):

☐ Несреќа при работа

☐ Професионално заболување

☐ Опасна појава

☐ За малку избегната несреќа

Погодено лице – Доколку е можно да го пополни повреденото/инволвираното лице.

Името на лицето кое го пополнува извештајот: _____

Пол: _____ Датум на раѓање: _____ Датум на стапување на работното место: _____

Позиција: _____ Единица: _____

Име на претпоставениот: _____

Датум и време на инцидентот: _____

Каде точно се има случено инцидентот? _____

Инволвирани лица: _____

Опишете што се има случено и споделете што е можно повеќе детали за инцидентот.

На пример:

- називот на инволвираната супстанција;
- името и видот на секоја инволвирана машина/возило;
- настаните кои довеле до инцидентот;
- улогата која ја имале сите вклучени лица.

Во случај на персонална повреда, ве замолуваме да споделите што е можно повеќе детали за тоа што правело лицето. Опишете ги сите дејствија преземени оттогаш за спречување на сличен инцидент. Доколку е потребно, може да пишувате и на посебен лист хартија.

Очевитци: _____

Да се пополни единствено доколку е повреда при работа или професионално заболување

Вид на повреда/заболување: _____

Причина за изгубено време / повреда или прва помош: _____

Дали имаше потреба од медицинско лекување? Доколку да, наведете ја болницата/лекарот: Да ☐ Не ☐

Потпис на вработениот

Датум

Потпис на претпоставениот

Датум

► ДОДАТОК II: ПРИМЕРОК ЗА ПРОЦЕНКА НА РИЗИЦИ

► Проценка на ризици

Работна дејност: Датум на проценка на ризиците:

Кои се опасностите?	Кој би можел да е повреден и како?	Кои се моменталните мерки за контрола?	Кој е преостанатиот ризик?	Што друго треба да знаете за да го контролирате ризикот?	Кој го презема дејствието?	До кога треба да се преземе дејствието?	Завршено

Кој се опасностите?	Кој би можел да е повреден и како?	Кои се моменталните мерки за контрола?	Кој е преостанатиот ризик?	Што друго треба да знаете за да го контролирате ризикот?	Кој го презема дејствието?	До кога треба да се преземе дејствието	Завршено

МОТ би сакале да посочат дека овој Примерок е прилагоден согласно информациите објавени од страна на Националната извршна агенција за безбедност и здравје на Обединетото Кралство и лиценцирано согласно Лиценцата v1.0 на Отворената влада на Обединетото Кралство

► **ДОДАТОК III:**

Листа за проверка на дејствија за противпожарна безбедност https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/publication/wcms_194782.pdf

► **ДОДАТОК IV:**

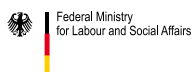
Глобален прирачник за WISE: Подобрувања на работата во мали претпријатија, Листа за проверка, страница 8: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---safework/documents/instructionalmaterial/wcms_621054.pdf

Current & Past Donors

Federal Ministry
for Economic Cooperation
and Development

Federal Ministry
for Labour and Social Affairs

Norad

Liberté • Égalité • Fraternité
RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

SIEMENS
Ingenuity for life

Sweden
Sverige

UKaid
from the British people

International
Labour
Organization

**SAFETY
+ HEALTH
FOR ALL**

Фондот Визија нула е дел од Безбедност и здравје
за сите, водечка програма на МОТ која се осврнува
на градењето на безбедно и здраво работење

Меѓународна организација на трудот
Route des Morillons 4 CH-1211
Geneva 22 Switzerland
ilo@ilo.org